

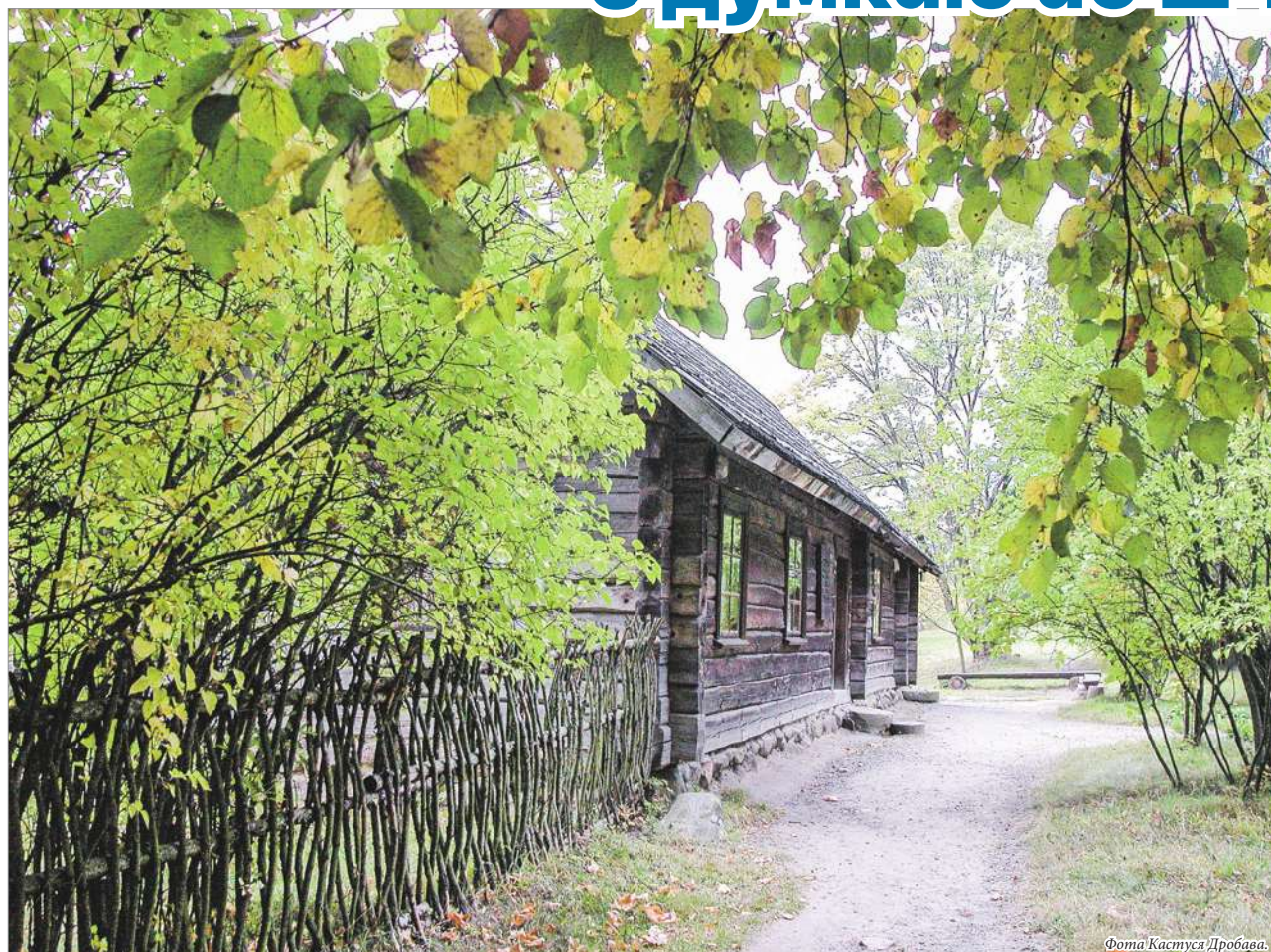
16+

*Сімвалічныя
колеры нябёсаў*
стар. 4

*Узрост для
ўдумлівага чытання*
стар. 6—7

*Таямнічы
Драздовіч*
стар. 12

3 думкаю аб шчасці Беларусі...

Фота Кастуся Дробава.

Ёсць на Беларусі месцы, без якіх яе немагчыма ўявіць, без існавання якіх, мусіць, Радзіма была б іншая. Адно з іх дало нашай літаратуры нацыянальнага генія. У колішнім маёнтку Вязінка ў 1882 годзе прыйшоў у свет Ясь Луцэвіч, будучы народны паэт Беларусі Янка Купала.

Цяпер тут створаны Купалаўскі мемарыяльны запаведнік «Вязінка». 20 чэрвеня 1948 года музей прыняў першых наведвальнікаў.

Назву мясцовасці дала рэчка Вязінка. Непадальёк знаходзяцца рэшткі былога маёнтка Замбжыцкіх з гаспадарчымі пабудовамі, стаў, стары сад, а таксама гарадзішча культуры штрыхаванай керамікі II—IV стст. нашай эры, крыніца, дуброва, пасаджаная беларускімі пісьменнікамі да 100-годдзя з дня нараджэння песняра, помнік паэту, малыя архітэктурныя формы, узгорыстыя і лясістыя ваколіцы, якія з'яўляюцца прыроднай экспазіцыяй гісторыка-культурнага ландшафту. Упрыгожваюць мясцовасць валуны з высечанымі на іх радкамі з твораў Янкі Купалы.

У мемарыяльнай частцы музея адноўлены інтэр'ер хаты, дзе нарадзіўся будучы паэт. Там знаходзяцца і асабістыя рэчы яго бацькоў. Пры дапамозе архіўных крыніц, успамінаў старажылаў, здымкаў, чарцяжоў і планаў тут усё адноўлена так, як было пры жыцці маладой сям'і Луцэвічаў.

Працяг на стар. 5 ►

Наш бераг

Словы «бераг» і «абярэг» — аднаго кораня. Абярэгі мы сабе выбіраем у адпаведнасці з тым, што прынята ў мясцінах, дзе жывём. На X Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня», які прайшоў у гарадскім пасёлку Акцябрскі Гомельскай вобласці, быў багаты выбар рэчаў, напоўненых сімваламі, падарункаў, сувеніраў: народныя ўмельцы паказвалі сваё майстэрства. Вырабы з саломы, ткацтва, вышыўка, разьба па дрэве — чым багатыя. І, нягледзячы на тое, што на дварэ тэхналагічнае XXI стагоддзе, рэчы, створаныя рукамі, карыстаюцца ўвагай і попытам. «Створана з любоўю!» — можна маркіраваць кожны выраб. Ды і сам фестываль можа праходзіць з такім дэвізам.

Сёлета на «Берагіні» адбылася містэрыя начнога Купалля: з заплятаннем вяноў, карагодамі ды спевамі, агнямі феерверку і шматметровым вянкам замест вогнішча на плошчы — цёплы дождж гатовы быў вынесці яго ручаямі да возера...

Працяг на стар. 3 ►

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 802 5

Фота Юліяны Лісцускай

Акіэнты тыдня:

краіна

Пашана. Суверэнітэт Беларусі — гэта людзі, якія штодзённа шчыра і сумленна выконваюць сваю работу, падкрэсліў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падчас уручэння дзяржаўных узнагарод. «Уручэнне ўзнагарод напярэдадні галоўнага дзяржаўнага свята асабліва сімвалічна і знамянальна. Бо калі мы гаворым аб незалежнасці краіны, маем на ўвазе народ», — адзначыў Прэзідэнт. Ордэнаў, медалёў і ганаровых званняў удасноены прадстаўнікі розных сфер дзейнасці за шматгадовую плённую працу, высокі прафесіяналізм і ўзорнае выкананне службовых абавязкаў. Сярод іх — галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка» Уладзімір Ліпскі, якому прысвоена ганаровае званне «Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь».

Дыпламатыя. Міралюбнасць — аснова беларускай знешняй палітыкі. «Беларусь — выключна мірная краіна. Мы добра помнім урокі мінулага. Беражліва ставімся да сучаснасці. Удумліва — да будучыні нашай Айчыны», — падкрэсліў Прэзідэнт Беларусі, прымаючы новых паслоў замежных дзяржаў. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што ў Беларусі праходзіць Год малой радзімы. «Запрашаю вас пазнаёміцца не толькі з жыццём сталіцы, але і рэгіёнаў. З культурай, традыцыямі, душой беларускага народа, яго гасціннасцю і ветлівасцю», — звярнуўся да дыпламатаў Аляксандр Лукашэнка.

Кадры. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь разгледзеў кадравыя пытанні. Кіраўнік дзяржавы даў згоду на назначэнне Ігара Бузоўскага намеснікам міністра інфармацыі.

Свята. Больш за 1,5 тыс. артыстаў будуць задзейнічаны на свяце «Купалле» ў Александрыі («Александрыя збірае сяброў»), якое пройдзе 7—8 ліпеня на беразе Дняпра ў аграгарадку Александрыя Шклоўскага раёна. Як паведаміў падчас выязнога пасяджэння рэспубліканскага аргкамітэта яго старшыня, намеснік прэм’ер-міністра Васіль Жарко, усе асноўныя пытанні, звязаныя з фінансаваннем мерапрыемства і стварэннем бяспекі, вырашаныя.

Конкурсы. У сталіцы Таджыкістана з 28 па 30 чэрвеня праходзіць пасяджанне журы XV Міжнароднага конкурсу «Мастацтва кнігі» краін — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў. У гэтым аўтарытэтным конкурсе паспаборнічаюць і беларускія кнігавыдаўцы. Свае лепшыя выданні на «Мастацтва кнігі» ў Душанбэ прадставілі «Мастацкая літаратура», «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», «Беларусь», «Вышэйшая школа» і іншыя.

Летапіс сучаснасці. На «Беларусь 1» стартваў новы праект Агенцтва тэлевізійных навін «Сферы нацыянальных інтэрасаў» — унікальны летапіс жыцця нашай краіны апошніх гадоў. За лічаныя гады ў Беларусі адбыліся каласальныя змены ў сферах сацыяльнага забеспячэння, бяспекі, спорту, класічнай і лічбавай эканомікі. Журналісты АТН прасачылі шляхі знакавых дзяйсненняў у кожнай з гэтых сфер — ад зараджэння ідэі да ўвасаблення ў жыццё.

Акцыя. У Брэсцкім абласным драматэатры імя Янкі Купалы адбылася акцыя «Падары немаўляці вышыванку». Удзельнікамі сталі мамы і іх дзеці, якія нарадзіліся напярэдадні Дня Незалежнасці. Прадстаўнікі Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі ўручылі падарункі для нованароджаных — распашонкі, упрыгожаныя беларускім арнамантам.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

ЛЕТНІЯ КАНІКУЛЫ «ЖЫВОЙ КЛАСІКІ»

Рэспубліканскі конкурс юных чытальнікаў «Жывая класіка» стаў адным з самых папулярных у беларускіх школьнікаў і прываблівае ўсё большую колькасць удзельнікаў. Сёлета да мастацкага чытання любімых твораў айчыннай класікі далучыліся амаль 15 тысяч юных беларусаў. Гэта сведчыць пра цікавасць маладога пакалення да літаратуры і пацвярджае жаданне вывучаць лепшыя творы.

Дар’я Ананіч — вучаніца Цэнтра дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі г. Кіраўска.

Канферэнцыі

Ці трапіць сучаснік на старонкі раманаў?

Адно з актуальных пытанняў сучаснасці — фарміраванне нацыянальнай свядомасці і выхаванне любові да Бацькаўшчыны на падставе мастацкіх твораў. Рэспубліканскі круглы стол пад назвай «Адлюстраванне сучаснай Беларусі ў мастацкай літаратуры», прымеркаваны да 90-годдзя НАН Беларусі, днямі адбыўся ў Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры ў Інстытуце літаратуразнаўства імя Янкі Купалы.

Запрошаныя да ўдзелу ў ім навукоўцы і пісьменнікі паспрабавалі разгледзець найважнейшыя аспекты праблемы і нават прапанаваць пэўныя рэкамендацыі. Падчас абмеркаванняў тэм, датычных сучаснага стану не толькі літаратуры, але і культуры ў цэлым, прагучала шмат шчырых, а іншым разам і вельмі крытычных выказванняў. Найперш турбуе вузкая сфера ўжывання беларускай мовы. Што датычыць непасрэдна літаратуры, то гэта адсутнасць сур’ёзных эпічных твораў з вобразам сучасніка, у тым ліку і станоўчых вобразаў чалавека працы — настаўніцы, урача, вучонага... Шмат нараканняў прагучала ў адрас тэлебачання, дзе не ў поўнай меры асвятляецца культурнае жыццё.

— Пашана да гістарычнай памяці, усталяванне духоўных арыенціраў — гэта тое, што можа і павінна данесці да чалавека нацыянальная літаратура і мастацтва, — лічыць старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў. — Тое, чым мы адметныя на сусветнай прасторы, што з’яўляецца складнікам нацыянальнага духу, — аснова нацыянальнай ідэі. Наша прыгожае пісьменства заўсёды спрабавала акрэсліць перспектывы далейшага развіцця грамадства. Але, на жаль, зніжаюцца тыражы выданняў, меншае беларускамоўнае чытацкае кола...

Даволі вострым атрымаліся выступленні пісьменнікаў Віктара Праўдзіна, Георгія Марчука, Васіля Шыркі, Валеры Гапеева, Аляксандра Кавалёнка. У выніку прыйшлі да высновы, што выхаваўчая роля мастацкай літаратуры не знікае. Паэтычныя

Фота Наталіі Якавенкі.

Удзельнікі круглага стала падчас абмеркавання.

творы здольныя ўплываць на свядомасць, а значыць, і пераінтэлітэлізаваць яе да лепшага. Шчырыя духоўныя пачуцці — пафас многіх сучасных твораў, якія валодаюць магутным выхаваўчым патэнцыялам. Задачы творцаў — утрымаць беларускасць, духоўнасць; паказаць перспектыву развіцця асобы, дапамагчы чалавеку ў вырашэнні яго канфліктаў з грамадствам і з самім сабой. Нягледзячы на тое, што жанр рамана нібыта страчвае папулярнасць, пашыраецца ўплыў сеціва на свядомасць, набіраюць папулярнасць розныя гаджэты, усё ж добрая кніга, а значыць, і добры пісьменнік, заўсёды будуць запатрабаваныя.

— Між іншым, творы самых знакамітых празаікаў XX стагоддзя — Васіля Быкава, Івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча, Івана Чыгрынава, Вячаслава Адамчыка, Івана Навуменкі — былі не пра сучаснасць. Пісьменнікі глядзелі на яе з нейкай адлегласці, — аспрэчыў тэму пасяджэння Аляксандр Бадак, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура». — У 1990-я гады пісьменнікі Андрэй Федарэнка і Алесь Наварыч таксама напісалі раманы пра гісторыю. Але створаныя імі вобразы мелі немалое ўздзеянне на сучаснікаў.

Магчыма, гэты феномен стане тэмай яшчэ адной сустрэчы? Хто ведае?..

Яна БУДОВІЧ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

3 ліпеня — на літаратурнае свята, прысвечанае Дню вызвалення горада Мінска. Імпрэза з удзелам маладых

паэтаў пройдзе на пляцоўцы каля Камароўскага рынка (13.00).

5 ліпеня — на літаратурнае свята ў межах акцыі «Лета з добрай кнігай» у СШ № 218 (14.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

2 ліпеня — у школу бяспекі з Галінай і Сяргеем Трафімавымі «Азбука юнага пешахода і юнага пасажыра» ў Аршанскую бібліятэку імя Н. Крупскай (12.00).

Стасункі

НА СТАРОНКАХ БАНГЛАДЭШСКОЙ ПЕРЫЁДЫКІ

Літаратурны, мастацкі свет, культурная прастора Бангладэш — несумненна, далёкая ад Беларусі старонка. Але апошнім часам некаторыя згадкі пра Бангладэш як літаратурную краіну ў нас з’яўляюцца. Як, дарэчы, і беларуская літаратурна-мастацкая тэма становіцца прадметам увагі ў СМІ Бангладэш.

У прыватнасці, на старонках адразу чатырох вядучых газет краіны выйшлі інфармацыйныя паведамленні пра падрыхтоўку да выдання ў Мінску кнігі аднаго верша Рабіндраната Тагора «Мая залатая Бенгалія» на мовах свету. Цяпер гэты твор, напісаны болей як стагоддзе назад, з’яўляецца гімнам Бангладэш. Толькі на беларускую мову існуе тры пераклады.

Фестываль

Усе фарбы рудабельскага краю заззялі падчас X Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» ў гарадскім пасёлку Акцябрскі Гомельскай вобласці.

Апавядальнікі ў народнай традыцыі (конкурс «Несцерка» нават назвай адлюстроўвае сутнасць) умудраюцца не проста гісторыю распавесці, а нават з каларытам мясцовых дыялектных гаворак. У гэтым і асаблівасць «Берагіні», якая хоць і мае статус міжнароднага фестывалю, але арыентуецца найперш на свае адметнасці. І гэтым прыцягвае. Дзясяты фест — а ўсё адно як адкрыццё нязведанага, таго, што багата яшчэ захоўвае Беларусь, і калі пашукаць...

Дзеля гэтага пошуку — кожны ў сваёй мясцовасці — прапанаваў ідэю фестывалю Мікола Козенка. Рупліўцы беларушчыны зразумелі: людзям трэба даваць магчымасць выходзіць са сваёй творчасцю, прадстаўляць яе і такім чынам атрымліваць глыток паветра для далейшых спраў па перадачы песень, танцаў, абрадаў наступным пакаленням.

Фота Юзена Пісецкага.

Спрацавала: «Берагіня» аб’ядноўвае неабыхавых розных узростаў. І падтрымлівае творчы дух ва ўсіх кірунках. Асабліва каштоўная праца па захаванні аўтэнтычнага фальклору. А ў нас ёсць унікальныя спеўныя традыцыі, што занесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь! Напрыклад, у Горацкім раёне Магілёўскай вобласці ёсць гурт «Пар-

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Імёны перакладчыкаў — Міколы Мятліцкага, Навума Гальпяровіча, Марыі Кобец — прагучалі і ў бангладэшскім друку.

Ужо падрыхтавана больш за дваццаць перакладаў — на азербайджанскую, аварскую, даргінскую, татарскую, казахскую, удмурцкую, чувашскую, уйгурскую, калмыцкую, сербскую, польскую і іншыя мовы. Сярод тых, хто пераўвасобіў легендарны твор Рабіндраната Тагора для мінскага выдавецтва «Мастацкая літаратура», — народны паэт Татарстана Роберт Мінулін, народны пісьменнік Удмурці Вячаслаў Ар-Сяргі, кандыдат філалагічных навук з Калмыкі Рыма Ханінава, сербская перакладчыца багдановічаўскага «Вянка» Даяна Лазаравіч, паэтэса, прэзаік з Польшчы Міра Лукша і іншыя сапраўдныя мастакі слова. Пра іх супольны праект і ідзе размова ў паведамленнях газет Бангладэш — «Ньэджэбці», «Фінансавы экспрэс», «Аб’яднаныя навіны Бангладэш», «Штодзённы час Азіі».

Сяргей ШЫЧКО

Наш бераг

Фота Юзена Пісецкага.

шыньскія зоркі», які захоўвае гучанне хрэсьбінных і вясельных песень. Вялікая справа, але як даць магчымасць гэтым людзям адчуць асаблівасць сваёй місіі? Даць магчымасць выступаць перад вялікай аўдыторыяй. Ці як адчуць патрэбу ў песнях удзельнікам гурта «Прусаўчанка» са Старадарожскага раёна Мінскай вобласці? Адна справа, калі на ўзроўні свайго раёна разумеюць важнасць справы. Але калі, лічыце, з гастролімі — ды па Беларусі... А як дзецям зразумець, што нашы песні павінны гучаць? Як упэўніцца: тое, што ім цікава, можа быць нават супермодным? Проста: калі яны стаяць на сцэне і бачаць неабыхавую публіку ў зале. І калі назіраюць за «калегамі па справе», што прыязджаюць да нас з-за мяжы: там жа такое падтрымліваюць, значыць, і мы «ў трэндзе».

І так, не горш за акрабатычны брэйк-данс могуць захапіць нашы танцы. Напрыклад, каб увасобіць «Мікіту», трэба танчыць над скрыжаванымі хварасцінамі або пячнымі чаплямі. Тут без майстэрства ніяк. А «Лявоніха» ці «Барыня» здольныя зарадзіць настроем, а тым больш, калі ім прысвядзілі конкурс і ідзе творчае спаборніцтва...

Калі 800 удзельнікаў рознага ўзросту з усёй Беларусі знаёмілі з лепшымі ўзорамі фальклорнага мастацтва. Больш за 30 фестывальных імпрэз, сярод якіх і гутаркі пра сур’ёзнае: этнавыхаванне моладзі ў наш час; як не згубіць будучыню Беларусі. Тое, з чаго пачынаецца патрыятызм, — усведамленне сваёй адметнасці і гатоўнасць яе адстойваць у любых варунках. Як гэта рабілі жыхары рудабельскага краю, калі стваралі і захоўвалі сваю рэспубліку 100 гадоў таму, у Першую сусветную. Як у Другую сусветную паказала сябе ўся Беларусь. Як паказваюць і цяпер тыя, хто прыязджае на «Берагіню» з надзеяй упэўніцца: гэта усё некаму патрэбна. Значыць, жыве традыцыя.

Марыя АСПЕНКА

1 ліпеня — 190 гадоў з дня нараджэння Іпаліта Гілярыевіча Гараўскага (1828—?), мастака-пейзажыста.

2 ліпеня 70 гадоў спаўняецца Вячаславу Валынцу, графіку, жывапісцу.

3 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Рыгора Бярозкіна (1918—1981), крытыка.

3 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Мялы (1918—1999), прэзаіка, вучонага-протазаолага.

3 ліпеня 70-годдзе святкуе Анатоль Аўруцін, паэт, крытык, перакладчык.

4 ліпеня — 115 гадоў з дня нараджэння Вольгі Барысевіч (1903—1947), рэжысёра оперы.

5 ліпеня 70-гадовы юбілей святкуе Генадзь Ануфрыеў, пісьменнік.

5 ліпеня 80 гадоў адзначае Надзея Бранавец, жывапісец, графік.

5 ліпеня — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Машкова (1938—2000), прэзаіка.

5 ліпеня — 70-годдзе адзначае Уладзімір Тарашкевіч, валтарніст, заслужаны

артыст Рэспублікі Беларусь.

5 ліпеня 45 гадоў спаўняецца Дзмітрыю Радзівончыку, паэту.

6 ліпеня — 130 гадоў з дня нараджэння Івана Баранкевіча (1888—1942), прэзаіка, нарысіста, перакладчыка. Пісаў на рускай мове.

6 ліпеня — 95 гадоў з дня нараджэння Валянціна Панамарова (1923—2006), прэзаіка, нарысіста. Пісаў на рускай мове.

Люстэрка тыдня:

свят

Сёння ў культурна-дзелавым цэнтры «Дом Масквы» адбудзецца прэм’ера дакументальнага фільма «Зондэргета» (рэжысёр Людміла Клінцова) ад студыі гістарычных фільмаў «Майстэрня Уладзіміра Бокуна». У дакументальным фільме гісторыямі свайго выратавання з Мінскага гета падзяліліся Эдна Магдэр (Канада), Курт Маркс (Вялікабрытанія) ды Міхаэль Розенберг (Германія), якіх дзецьмі прывезлі ў Мінск з Еўропы на адмысловых эшалонах падчас Халакосту. Эшалоны з яўрэямі прыходзілі ў 1941—1942 гадах ў нашу сталіцу з гарадоў Германіі, Аўстрыі і Чэхіі, па некаторых звестках сярод пасажыраў сустракаліся ўрадженцы Польшчы, Венгрыі і Францыі. Іх знішчалі за некалькі кіламетраў ад Мінска ў Малым Трасцянеццы. Выжылі адзінкі. Героі карціны «Зондэргета» — сведкі трагедыі, якія мусяць расказаць чалавецтву пра страшнае мінулае.

На прэмію Сусветнага фестывалю архітэктуры намініравалі беларускую грэка-каталіцкую мемарыяльную царкву ў Лондане, пабудаваную брытанскім архітэктарам з Ганконга. Беларуская грэка-каталіцкая царква Лондана — адзіная рэлігійная пабудова Вялікабрытаніі, што прайшла ў фінал конкурсу і канкурыруе з рэлігійнымі збудаваннямі з Турцыі, Ірана, Аўстраліі, Тайланда, Індыі, Сінгапура і Партугаліі. Яна спаборнічае адразу за дзве ўзнагароды: «Сусветны рэлігійны будынак года» і «Лепшае выкарыстанне драўніны». Прэмія вельмі прэстыжная: сусветны фестываль архітэктуры штогод збірае больш як 2 тысячы архітэктараў з усяго свету і дэманструе найлепшыя дамы планеты.

Падчас прэм’еры анімацыйнай ленты Хаяа Міядзакі «Рыбка Поньё» ў беларускамоўнай агучцы ў Кнігу рэкордаў краін Балтыі і СНД «Дзіва» занеслі новы рэкорд: глядачы мультфільма, якія загадзя сабраліся ў кінатэатры «Масква», за тры хвіліны зрабілі 560 рыбак-арыгамі. Да спаборніцтва за новае дасягненне далучыўся і пасол Японіі ў Рэспубліцы Беларусь Хірокі Такунага. Калі прадстаўнік Кнігі рэкордаў афіцыйна зафіксаваў рэкорд, усіх папярочных рыбак падаравалі выхаванцам Дзіцячага дома-інтэрната для дзяцей-інвалідаў з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця. Арганізатары праекта «Беларускія ўікенды» абралі такі фармат для прэм’еры невыпадкава: арыгамі — вядомы сімвал японскага мастацтва, а фігурка рыбка прадстаўляе галоўную герайню стужкі Міядзакі. Паглядзець мультфільм «Рыбка Поньё» можна да 1 ліпеня ў кінатэатрах сеткі Silver Screen.

Ва ўзросце 89 гадоў памёр вядомы пра-сыйскі і савецкі паэт Андрэй Дзяменцьеў. Большую частку жыцця ён аддаў паэзіі: першы верш творца апублікаваў яшчэ ў 1948 годзе. З таго часу выйшла больш як 50 кніг вершаў паэта, а таксама шматлікія зборнікі выбраных твораў розных гадоў. На яго вершы напісана больш за 100 песень, сярод якіх — «Алёнушка», «Лебядзіная вернасць», «Яблыкі на снезе»: нездарма Андрэя Дзяменцьева, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР (1985) і ганаровага члена Расійскай акадэміі мастацтваў, называлі паэтам-песеннікам. На карысць айчынай літаратуры ён працаваў не толькі праз уласную творчасць: доўгі час Дзяменцьеў жыў у Маскве, быў рэдактарам аддзела паэзіі выдавецтва «Маладая Гвардыя», з 1981 па 1992 гады займаў пасаду галоўнага рэдактара часопіса «Юнацтва». Акрамя таго, паэт вёў аўтарскую праграму «Віраж часу» на «Радыё Расіі», апошні эфір якой прайшоў 23 чэрвеня 2018 года.

Агляд цікавінак ад
Дар’і ЧАРНЯЎСКАЙ

Землякі

Навум ГАЛЬПІЯРОВІЧ

КАЛАСОК АД
РОДНАЙ НІВЫ

Канец дзевяностых ужо мінулага стагоддзя... Здаецца, было гэта зусім нядаўна, а прайшло з таго часу ўжо больш за дваццаць гадоў... Мае амаль штодзённыя журналісцкія вандроўкі па раёнах Віцебшчыны не раз прыносялі цікавыя сустрэчы і знаёмствы, дарылі цікавых суразмоўцаў з іх багатымі чалавечымі лёсамі.

Аднаго з супрацоўнікаў Шаркоўшчынскага ўпраўлення сельскай гаспадаркі я запамніў адразу па яго незвычайным імені — Міледзій. Высокі, мажны, ён раскажаў, што раней працаваў электрыкам у родным калгасе, скончыў сельгас-акадэмію, быў старшынёй гаспадаркі. Міледзій Мікалаевіч прызнаўся, што любіць літаратуру, роднае беларускае слова.

А праз некаторы час на маім карпункце ў Наваполацку раздаўся і тэлефонны званок. І Міледзій Кукуць, а гэта быў мой нядаўні знаёмы, нясмела запытаўся, ці можа ён прыехаць паказаць свае вершы і апавяданні. У той час мастак Сяргей Цімохаў з сябрамі адкрыў у горадзе сваю мастацкую галерэю «Рыса», дзе сярод іншага можна было і выдаваць кнігі. Творы майго новага знаёмага, якія ён прывёз, нягледзячы на іх кастру-баватасць, часам нават пэўную непісьменнасць, падкуплялі шчырасцю, натуральнасцю. Не адразу і не проста, але нарадзілася кніга з выдатнымі ілюстрацыямі Сяргея Цімохава — «Адзін дзень і ўсё жыццё». Нават я пры ўсёй прыязнасці да Міледзія Мікалаевіча не мог тады ўявіць, што неўзабаве ўжо ў іншых выдавецтвах з'явіцца кнігі Кукуця «Чысціня душы», «На сёмым небе». Дарэчы, за аповесць, якая дала назву апошняму зборніку, на рэспубліканскім літаратурным конкурсе ў намінацыі «Проза» ў 2013 годзе яму было прысвоена другое месца.

...Як роднай нівы каласок,
Я прабіваўся праз яскос.
Я прабіваўся праз жарству.

Гэтыя радкі Міледзія Кукуця — сціслая і ёмістая яго біяграфія. Нарадзіўся хлапец у прастай працавітай сялянскай сям'і. Маці Лідзія Паўлаўна адна гадала дваіх сыноў. Родны хутар паблізу вёскі Вусаўцы на Міёршчыне — яго выток, які даў высокае натхненне душы на ўсё жыццё. Пасля школы юнак паступіў ў Гарадоцкі тэхнікум механізацыі, затым вучыўся ў Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. Але любоў да роднага слова жыла ў ім заўсёды. Разам з адчуваннем прыналежнасці да сваёй зямлі, сялянскай працы.

Я з лёсам мужыка знаёмы,
Бо з першых крокаў на зямлі
Жыцця сялянскага законы
Чытаў на свежае раллі.

Мы не раз потым сустракаліся і ў Мінску, і ў родных мясцінах Міледзія Мікалаевіча. З цеплынёй успамінаю ўрачыстасці ў Шаркоўшчыне з нагоды яго шасцідзесцігадовага юбілею.

Сёння Міледзій Кукуць — член Саюза пісьменнікаў Беларусі, часта ў складзе мясцовага літаратурнага аб'яднання «Світанак» выступае з вершамі і апавяданнямі ў школах, у розных калектывах. Але не здраджвае сваёй прафесіі інжынера сельскай гаспадаркі, ды і на ўласным падвор'і — руплівы гаспадар і працаўнік.

З зямлёю навекі
звязаўшы свой лёс,
Я не цураюся, а ганаруся,
Што я селянін,
Беларусам завуся.

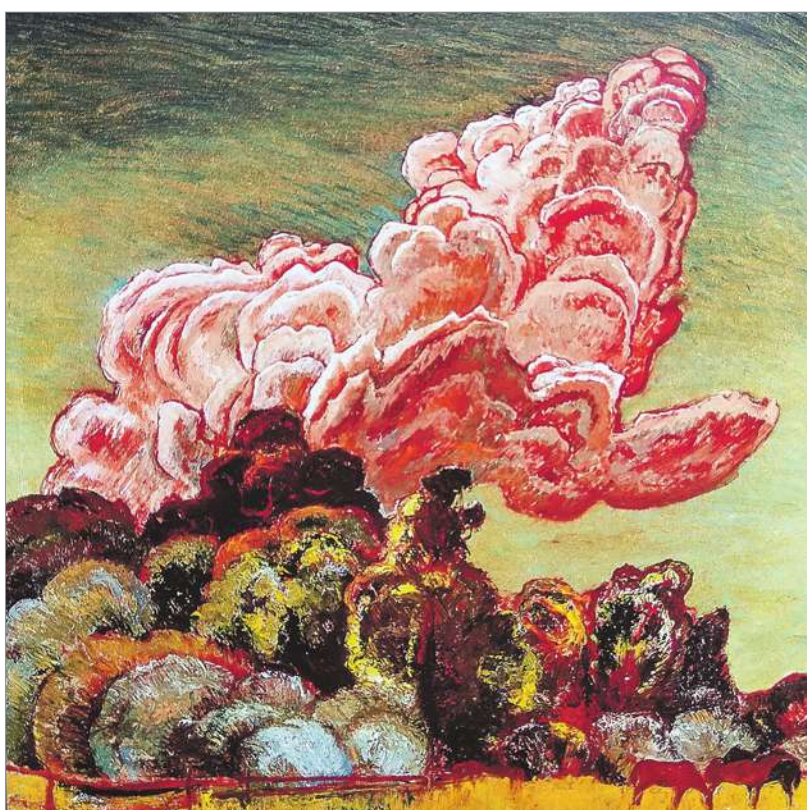
Напэўна, у гэтых шчырых радках і ёсць уся праўда пра майго дарагога земляка.

Аблокі гнева

Калі ён быў малы, яго разам з аднавяскоўцамі ледзь не спалілі немцы. У апошнюю хвіліну загад па невядомай прычыне быў адменены. Падобным невыносна-моташным адчуваннем, што вось зараз, у гэтае імгненне, адбудзецца нешта трагічна-незваротнае, напоўненая большасць палотнаў Гаўрылы Вашчанкі.

Сваёй фаталістычнай танальнасцю, адкрытым сімвалізмам, непрыхаванай знаканасцю яго творы тоесныя экзістэнцыяльным прыпавесцям Васіля Быкава. Калі чытаеш «Ліквідацыю» («Сотнікава»), то ўяўляеш, як галоўных герояў (ужо загадзя асуджаных пісьменнікам), яшчэ задоўга да сутыкнення з паліцаямі, палонам і катаваннямі літаральна «душыць» і прыгнятае жорстка-манументальны тыпова вашчанкаўскі пейзаж.

Дарэчы, было б цудоўна, каб якое-небудзь выданне аповесцяў Быкава (чыя проза пакуль трывала асацыяцыя з сухой, вострай графікай Арлена Кашкурэвіча, бо ён неаднойчы ілюстравалі кнігі Васіля Уладзіміравіча) было аздоблена менавіта трывожнымі сімвалістычнымі пейзажамі Вашчанкі.

Гаўрыла Вашчанка «Воблака». 1975 г.

У жыцці Гаўрыла Харытонавіч быў неканфліктны. Дома ніколі не жаліўся, не наракаў, пазбягаў нотак раздражнення. Мала хто бачыў яго ў гневе. А калі здараліся якія-небудзь вострыя моманты, адказам на іх быў вонкавы спакой.

Праўда, адзін раз у яго была спакуса пасварыцца з тым жа Быкавым (мастак быў абураны апісаннем вёскі ў «Знаку бяды»), але здолеў суняць гнёў і чарговы раз паказаў, што валодае рэдкай для беларусаў асаблівасцю жыцця паводле развагі, абмінаючы балота крыўды.

Палотны Вашчанкі прасякнутыя ўсімі адценнямі карычневага, чорнага, шэрага, жоўтага, чырвонага.

Людзі на гэтых карцінах зліваюцца ў пякельна-манументальных колерах дрэў, палёў, хат, азёраў, астральных знакаў. Такое адчуванне, што ад убачанага інфернальнага пейзажу чалавек на палатне ператвараецца ў жывую скульптуру. Міжволі ўсплывае ў памяці кінапрыпавесць Лучыё Фульчы пра канец свету «Сёмыя вароты пекла», дзе персанажы дранцвеюць ад жаху, калі разумеюць, што назаўсёды асуджаны жыццём у палоне фантазмагарычнага жывапіснага краявіду галоўнага героя — мастака. Ён маляваў прарочыя пейзажы апакаліпсіса, якія зрабіліся пад канец фільма явай.

Чалавек на карцінах Вашчанкі зазвычай пасіўны, пазбаўлены ўнутранай сілы (адно з выключэнняў — выява маці). Асабліва гэта праяўлялася, калі мастак ствараў партрэты сучаснікаў альбо гістарычных асобаў. Там часта не ставала той незвычайнай выразнасці, якой былі насычаны яго палотны іншых жанраў.

І гэта не дзіўна. Мастак не любіў канкрэтыкі. Стараўся не пісаць з натуры. Больш верыў не вонкаваму свету (такому ненадзейнаму і здрадніцкаму), а ўнутраным пачуццям і перажыванням, якія стварылі ў яго душы ўнікальную фантазію рэальнасць, дзе ў аснове ляжаў згаданы на пачатку артыкула факт, які адбыўся з Вашчанкам у дзяцінстве.

Гаўрыла Харытонавіч доўга і пакутліва шукаў сваю эмацыянальна блізкую геаграфічную прастору, але ні вясёлкава-шматколерная Украіна, ні такая ж карнаваль-

ная Малдова не адпавядалі яго трагічна-велічнаму светабачанню.

Ідэальным краем, дзе гучаць нязменныя песні-жалбы, стала краіна заўсёднага невытлумачальнага смутку Беларусь.

І калі ў жывапісе беларусы часам здзіўлялі святочнай стракатасцю і вясёлай зухаватасцю (згадайце купальскія карагоды Міхася Філіповіча альбо нацюрморты Мікалая Тарасікава), то ў літаратуры панавала класіцыстычна-халоднае чаканне смерці (вершы Максіма Багдановіча), беспрычинныя дэпрэсіі герояў Кузьмы Чорнага, пачуццё заўсёднай пакрыўджанасці і адзіноты ў персанажаў Якуба Коласа, Міхася Стральцова ці Алеся Наўроцкага.

Беларускай літаратурай Гаўрыла Вашчанка натхняўся ў большай ступені, чым жывапісам сваіх калег. Сярод жа мастакоў яму быў нейкі час блізкі Міхаіл Савіцкі. Але калі той выставіў скандальную серыю «Лічбы на сэрцы» (ухваленую, дарэчы, Васілём Быкавым), то Вашчанка, палічыўшы яе кан'юктурнай, гэтае сяброўства спыніў.

Каларыту вучыўся ў Жоржа Руо і позняга Марыса дэ Вламінга. Адчуваў духоўную еднасць з метафізікамі, асабліва з Джорджам дэ Кірыка (параўнайце палотны гэтага мастака і карціну Вашчанкі «Нафтавікі Палесса»).

Але сваімі духоўнымі настаўнікамі лічыў Эль Грэка (чый навальнічны экспрэсіянізм выдатна пераасэнсаваны ў карціне «Мой край»), Нікаля Пусэна і Якаба ван Рэйс-даля (менавіта ў іх пераняў сваё бачанне пейзажа як нейкай міфалагічна велічнай і пагрозлівай з'явы, дзе чалавек можа быць толькі бяспраўным статусам).

Галоўныя героі яго карцін — дрэвы, палі, кусты, замкі, узгоркі і, вядома ж, неба.

Аблокі Гаўрылы Вашчанкі — гэта праўдзівае мастацкае адкрыццё.

Яны такія ж непаўторна-адметныя, як шны Мадзільяні, нацюрморты Марандзі альбо распяттыя целы быкоў і пеўняў Хаіма Суціна.

Аблокі Вашчанкі — гэта сапраўдныя монстры — ярка-крывавыя, прывідна-шэрыя, змрочна-рудыя. Іх аграмадніста-пагрозлівыя целы навісаюць над зямлёй, а часам наўпрост выплываюць з яе, нават выдзіраюцца з сухой карычнева-вохрыстай паверхні.

Адзін з самых знакавых твораў такога кшталту — «Воблака» (1975). Глядзіш і літаральна адчуваеш трывожную вібрацыю, разумееш, што адлік ужо пачаўся і табе не ўцячы.

Гэтае палатно вельмі напалохала мінскіх партыйных работнікаў, якія хацелі нават зняць яе з экспазіцыі, бо не вытрымлівалі энергетыкі. У той час як у Расіі карціну настолькі палюбілі, што, калі ў Маскве за брэжнеўскімі часамі друкавалі альбом рэпрадукцый Вашчанкі, змясцілі яе на вокладцы.

Пра гісторыю стварэння мастак успамінаў: «Аднойчы летам, на Палессі (я там плаваў па рэках з сям'ёй) з-за гарызонту выплыла воблака — вялізнае, як атамны грыб. Яно мяне так уразіла, што я напісаў карціну /.../ і прадставіў яе на выставу да чарговага з'езду партыі. Мне прапанавалі /.../ зняць твор з экспазіцыі. «Чаму?» — «Прыедуць дэлегаты, могуць не так зразумець...» — «А навошта тады мастацтва, калі яно не задае пытанняў?» — сказаў я. Праўда, карціну ніхто не рызыкнуў зняць, і яе ўбачылі гледачы. Сёння гэты твор можна было б назваць прадчуваннем трагедыі. Тады ж гэта быў проста выразны пластычны вобраз, які выклікаў безліч розных асацыяцый».

Побач з «Воблакам» можна паставіць і такія ж апакаліптычна-блізкія палотны, як згаданы «Мой край» (1978), «Прадчуванне» (1980), «Зорка Палын» (1996), «Рамантычны пейзаж» (1996).

Ува ўсіх гэтых шэдэўрах воблакі — гэта не проста, кажучы словамі Максіма Багдановіча, «панурыя, вялізныя жывёлы», якія «па шыры неба ў даль марудна праплываюць...».

Зусім не.

Менавіта ў гэтых пачварна-крывавых субстанцыях заўсёдна бесканфліктны, мяккі, тактоўны, ціхі Гаўрыла Вашчанка хаваў свой гнёў і ўсю тую навальнічна-разбуральную энергетыку, якой не даваў выхаду наяве.

Хаваў сваё невыносна-моташнае адчуванне, што вось зараз, у гэтае імгненне, адбудзецца нешта трагічна-незваротнае.

Аблокі на ягоных карцінах гатовыя выбухнуць у любую секунду, і сілу гэтага выбуху не зможа прадказаць ніхто.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Помнік Янку Купалу ў Вязынцы.

Фота Кастуся Дробова.

Экспазіцыя літаратурна-дакументальнай часткі музея прысвечана нараджэнню чалавека і нараджэнню паэта, станаўленню яго як асобы. Атмасферу даўніны ствараюць аўтэнтычныя рэчы канца XIX—XX стагоддзя, сабраныя ў ваколіцах Вязінкі. Дзейнічае і сезонная экспазіцыя «Народныя святы ў творчасці Янкі Купалы». Штогод да дня нараджэння паэта на тэрыторыі запаведніка ладзяцца рэспубліканскія святы паэзіі, песні і народных рамёстваў, злёты студэнтаў-філолагаў, фінальныя канцэрты конкурсу аўтарскай песні «Купалаўскія вакацыі», каляндарныя народныя святы. Не стане выключэннем і гэты юбілейны год адкрыцця музея. Сёлета свята «3 адною думкаю аб шчасці Беларусі...» адбудзецца 7 ліпеня.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

ЛІТАРАТУРНЫ ПАНТЭОН:

Янка Купала і Тарас Шаўчэнка

У кожнай літаратуры на працягу доўгага перыяду фарміруецца кола знакавых імёнаў — так званы літаратурны пантэон. Украінскі дыскурс у сукупнасці сваіх аўтарытэтных пісьменніцкіх імёнаў, безумоўна, уплывае на ідэйна-эстэтычнае, вобразна-тэматычнае поле беларускага прыгожага пісьменства. Шматвекавы досвед добрасуседскіх адносін паміж Беларуссю і Украінай абумовіў трывалую прысутнасць жыццёва-быційных феноменаў суседняй краіны ў айчынным мастацтве слова.

Сярод персаналій, прадстаўленых у беларускім літаратурным пантэоне, вылучаюцца постаці Янкі Купалы і Тараса Шаўчэнкі, знакавыя ў адзінстве знамянальнай, кансалідуючай ролі «бацькоў» нацыі, якую яны адыгралі ў працэсе тварэння нацыянальнай ідэі і сцвярджэнні этнанацыянальнага быцця, нацыянальнай мадэлі свету, духоўна-эстэтычных каштоўнасцей нацыянальнай культуры, яе інтэлектуальнага напаўнення.

Непасрэдны зварот Янкі Купалы да ўкраінскага нацыянальнага генія «Эх! і нам будзь бацькам мілым, Украінча слаўны!» пераўтвараецца ў важны фактар развіцця нацыянальнай свядомасці, уплывовы чыннік фарміравання ўласнай ідэнтнасці праз абуджэнне духу, любоў да свабоды, роднага краю і мовы. Увогуле, украінскі паэтычны дыскурс («Я казак — не казак», «Бандароўна», «Памяці Т. Шаўчэнкі», «Памяці Шаўчэнкі») выдатна ілюструе характарыстыку акадэмікам У. Гніламёдавым купалаўскага рамантызму: «Купалаўскі рамантызм быў бунтарны, узнёслы і ваяўнічы, для яго ўласціва ўзбуйненне асобы, цікавасць да магчымасцей чалавека, вера ў яго сілы». Для беларускага песняра легендарная вольніца ўкраінскага казацтва, яго змагарна-напружаны жыццёвы тонус і гераічна-бунтарнае самавыяўленне былі сімваламі свабодных і дэмакратычных форм нацыянальнага жыцця.

На прыкладах рэцэпцыі асобы і творчасці Кабзара беларускі паэт зафіксаваў важнасць узаемазвязаных момантаў спасціжэння іншасці, яе зацікаўленага асэнсавання і лагічнага самавыяўлення. У вершы «Памяці Т. Шаўчэнкі» імпануе разняволенасць, маральная чысціня (сумленнасць) і свабодалюбівае памкнёнасць «песні кабзарыстай», у сувязі з чым таксама акцэнтуюцца думка аб экспрэсіўна-рэзанансным уздзеянні шаўчэнкаўскай паэзіі менавіта на духоўна-пачуццёвыя сферы чалавечай натуры — душу і сэрца. Янка Купала фарміруе мастацка-вобразную палітру верша ў адпаведнасці з трывалымі, стэрэатыпнымі ўяўленнямі пра кордацэнтрызм украінцаў і адмысловымі магічна-ўплывовымі здольнасцямі паэтычнага ўздзеяння, што адначасова дае магчымасць звярнуць увагу і на сардэчную чуласць, лірычную настроенасць беларускага народа:

*На поўдзень, на поўнач, на ўсход, захад сонца,
На кобзах людскіх душ твой грае «Кабзар»,
У хатцы, ў падвале, ў цямніцы, ў карчомцы
Калоціш ты сэрцы, як звонам звонар.*

У паэме «Тарасова доля» (1939) лёс Кабзара адлюстраваны ў кантэксце супольных сацыяльна-гістарычных і духоўна-культурных варункаў жыцця беларусаў і ўкраінцаў. Паэтычная інтэрпрэтацыя жыццёвага лёсу, успрыманне творчасці ўкраінскага паэта ажыццяўляецца з пазіцый этнацэнтрызму, у цеснай увязцы і асацыяцыях з уласнабеларускім быццёвым кантэкстам:

*Бо йшла доля беларуса
З доляй украінца
Адналькова — ў поце, ў слёзах,
Церневым гасцінцам.*

У краіну гор і бурных рэк...

Творы Янкі Купалы, напоўненыя пачуццём адданасці Айчыне, выпраменьваюць прыгажосць і багацце душы беларускага народа. Яны прэзентавалі свету Беларусь, а сам паэт, як народны дыпламат, прадстаўляў Радзіму на землях іншых народаў. Таму не выпадкова, што ў 1939 годзе Янка Купала стаў ганаровым госцем Арменіі.

Тады святкаваўся 1000-гадовы юбілей армянскага эпасу «Давід Сасунскі». Як на родны прадстаўнік, паэт звяртаўся да армянскага народа: «У вашу краіну гор і бурных рэк, вінаградных садоў і хрустальных ручаёў мяне паслаў народ краіны глухіх лясоў і ціхіх рэк».

Гэтыя радкі далі назву выстаўцы, прымеркаванай да 25-годдзя ўсталявання дыпламатычных адносін паміж Рэспублікай Беларусь і Рэспублікай Арменія.

Адкрыццё выстаўкі з фондаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы «У краіну гор і бурных рэк...» урачыста святкавалі днямі ў Доме-музеі Аванеса Туманяна ў Ерэване. Яна была арганізавана пры падтрымцы Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Арменія.

Ёсць народы, якія не падобныя паміж сабой ні знешне, ні ў гучанні моў. Аднак падобнасць можа існаваць і ў іншым: у гістарычных лёсах, у агульных цяжкасцях, у няпростых шляхах, на якіх здабывалі незалежнасць. І беларусы, і армяне праз стагоддзі адстойвалі свае мову і культуру, пра што натхнёна пісалі паэты.

Сябрам Янкі Купалы быў армянскі паэт і перакладчык Наіры Зар’ян, які неаднаразова гасцяваў у доме паэта, а ў 1935 годзе ад імя армянскіх пісьменнікаў павіншаваў з творчым юбілеем. Бліжэй пазнаёміўшыся з беларускай літаратурай, Наіры Зар’ян пераставарыў па-армянску дзясяткі вершаў беларускіх калег па пры, у тым ліку і дванаццаць вершаў Янкі Купалы. Пераклады трапілі ў зборнік вершаў песняра на армянскай мове, які быў выдадзены ў 1951 годзе.

Менавіта ў Ерэване Янка Купала даведаўся аб уз’яднанні беларускіх зямель. Ён стварыў цыкл вершаў пад назвай «На заходне-беларускія матывы». Значыцца і месца напісання: «Ерэван — Мінск».

Янка Купала верыў, што дружба — той падмурак, на якім мусяць будавацца адносіны паміж народамі і краінамі. Культурны дыялог, распачаты паэтам, яго сябрамі і сучаснікамі, працягваецца.

Яна БУДОВІЧ

У творы актуалізуецца момант прысутнасці Т. Шаўчэнкі на беларускіх землях падчас яго падарожжа ў Пецябург, абазначана выпактаванае, а значыць, пранізліва-глыбокае і небяспеднае ўздзеянне на свядомасць будучага паэта асаблівасцей беларускай нацыянальнай прасторы ў адзінстве яе ландшафтных, прыродна-ментальных, духоўна-сацыяльных фактараў. Янка Купала лаканічна і дакладна стварае аўтастэрэатып беларускіх прасторавых рэалій у іх найбольш характэрных, пазнавальных, ключавых топасах: бярозы, гасцінец, бор, крыніцы.

*Беларускія бярозы
Абапал гасцінца
Калыхалі думкі шумам
Хлапчуку-ўкраінцу.*

*Бор шумеў яму над вухам,
Булькалі крыніцы, —
Маладому, дасціпному
Было чым дзівіцца.*

*Бачыў ўбогія хаціны,
Крытыя саломай,
Людзей бачыў паднявольных,
Што і ў сябе дома.*

Геакультурная прастора Беларусі ў традыцыйна-фальклорных вобразах, прасторавых маркёрах «бярозы / гасцінец» амаль праз стагоддзе сталася нацыянальным брэндам у песні «Вы шуміце, шуміце» на словы Н. Гілевіча, музыку Э. Ханка ў выкананні музычнага калектыву «Сябры».

Менавіта Янкам Купалам было запачаткавана ўспрыманне Тараса Шаўчэнкі як «бацькі» нацыі і фарміраванне яго паэтычна-ўзнёслага, рамантычна-патрыятычнага іміджу як «праслаўнага бацькі ўкраінскай свабоды», ўзмоцненага трапнымі і лаканічнымі стэрэатыпнымі характарыстыкамі ўкраінскай нацыянальнай прасторы, абавязковымі атрыбутамі якой выступаюць «Дняпровыя воды» і «стэпоў цішына».

*Праслаўнаму бацьку ўкраінскай свабоды
Паклон б’е разбуджана ўся старана,
Талкуюць аб гэтым дняпровыя воды,
І думае думу стэпоў цішына.*

Паэтычныя формулы «бацька», «Дняпровыя воды» і «стэпы» замацавалі сваю стэрэатыпнасць у беларускім мастацкім кантэксце і выступаюць дакладным указальнікам на асобу і арыенцірамі-паказчыкамі мясцовасці, значна эканомячы час і намаганні пры засваенні іншага асяроддзя. Прапанаваную Янкам Купалам стэрэатыпную шкалу трансляцыі ўкраінскіх рэалій прадуктыўна скарысталі іншыя беларускія аўтары. Вершы-звароты беларускіх паэтаў да Украіны, да постаці Шаўчэнкі, як правіла, транслююць кампактныя, але пазнавальныя, тыповыя малюнкi ўкраінскіх ландшафтаў, першаступенная роля сярод якіх належыць Дняпру і стэпам.

«Бацька» ў інтэрпрэтацыі Янкі Купалы, «баян» ва ўспрыманні Якуба Коласа, казак-вязень для Алеся Гаруна, сейбіт-змагар-пясняр ва ўяўленні Максіма Танка, «чарадзеі» для Язэпа Пушчы, «геній Украіны» з пункту погляду Ніла Гілевіча — у такім разнастайным мастацка-вобразным афармленні паўстае Тарас Шаўчэнка ў вершах беларускіх паэтаў.

Жанна ШАЛАДОНАВА

Выйсці ў запасную рэальнасць

Усведамленне важнасці ведаў прыходзіць тады, калі іх адсутнасць робіць чалавека слабым. Кніга Андрэя Жвалеўскага і Яўгенія Пастарнак «Гімназія № 13», перакладзеная на беларускую мову Раісай Баравіковай (Мінск, «Янушкевіч», 2017) — гэта твор пра веды, пра тое, што могуць даць чалавеку розум і жаданне шукаць адказы на самыя нечаканыя пытанні.

Падлеткавы раман з адпаведным гэтаму жанру складаным сюжэтам робіць нас удзельнікамі напаў-фантастычнай гісторыі, дзе героі — гімназісты — трапляюць у іншую рэальнасць і мусяць справіцца са шматлікімі неспадзяванкамі, каб вярнуцца назад. Форма ў выглядзе завершаных частак, прысвечаных вырашэнню пэўнай праблемы, фарміруе мікрагісторыі, працуючы на дынамічнасць і запамінальнасць тэксту.

Жанр твора «падвойны» — раман-казка. Дзве рэальнасці, адна з якіх не вельмі падобная да звыклага свету: русалка ў абліччы паўчалавека-паўкурыцы, саркастычны кот, «пітушчы дамавікі» і «звар’яцелая каракаціца» — усё гэта стварае казку. Часам казачны твор можа сказаць пра рэальнасць болей, чым рэалістычны раман, бо абстрагуе чалавека ад асяродка, выяўляючы найбольш істотныя якасці асобы. Калі казцы не дазваляюць проста існаваць і называюць яе казкай, цуды пачынаюць вытлумачвацца, звязваючыся з сапраўднасцю.

Прастора твора наўпрост датычыцца ведаў і іх атрымання: школа, дакладней, гімназія. Аднак чытач бачыць школу, дзе ёсць шмат інфармацыі, але няма ведаў, дзе навучанне цікавіць нямногіх, што адразу дазваляе акрэсліць важны матыў твора — сімвал гімназіі, які становіцца цэнтрам рэальнай і фантастычнай ліній твора, яднаючы розныя падзеі. Героі апынаюцца ў казцы менавіта праз дрэва, з якім звязана шмат кантэкстаў: ад міфалагічнага дрэва сусвету да літаратурнай класікі.

Прастора становіцца нерэальнай праз характэрнае для казак пераўвасабленне, калі свет выглядае нібыта звычайна, але пасля выяўляе неадпаведнасць рэчаіснасці ў кожнай асобнай дэталі. Казачную прастору фарміруюць дамавікі, пераўвасобленыя ў працаўнікоў школы, цалкам рэальныя кот, які раптам набывае звышказашчыя здольнасці, сталовая, бібліятэка, басейн, якія выглядаюць па-ранейшаму, але звязваюцца з новымі вобразамі і значэннямі. Захаванне знешніх адзнак прасторы і адначасовая змена яе сутнасці дазваляюць пераасэнсаванне рэальнасць праз міфалагізацыю звыклага свету.

Час адпаведна прасторы змяняецца на сваю супрацьлегласць — адсутнасць часу. Лічбы ўсіх гадзіннікаў застываюць на 18.35, пазбаўляючы герояў аднаго з самых істотных жыццёвых вымярэнняў. Спынены час знішчае мяжу паміж мінулым, цяперашнім і будучым, што лагічна спалучаецца ў творы з неабходнасцю шукаць выхад, звяртаючыся да гісторыі: героі найчасцей знаходзяць каштоўныя падказкі менавіта ў гістарычных тэкстах і вобразах. Калі час перастае быць дапамогай, падказваючы, што

рабіць, ён перастае быць і перашкодай, дазваляючы зазірнуць туды, дзе звычайна стаяць толькі лічбы.

Героі — вучні, якія выпадкова патрапілі ва ўласную гімназію не з таго боку рэальнасці. Кожны — носьбіт пэўнага тыпу, характару, стаўлення да актуальных пытанняў — вучобы, стасункаў адно з адным, кахання, справядлівасці, смеласці. Падзел роляў наогул уласцівы для жанравай літаратуры. Падлеткавы раман прадугледжвае наяўнасць яркіх, запамінальных герояў, што ствараецца акурат замацаваннем за дзеючай асобай пэўнага псіхалагічнага тыпу.

Паказальна, што аповед вядзецца ад трэцяй асобы. Такі выбар формы дазваляе аўтарам пазбегнуць навязвання канкрэтнай пазіцыі, канкрэтнага бачання і стварае сітуацыю, калі кожны чытач мае магчымасць самастойна выбраць героя, з якім сябе атаясаміць. Для падлеткавага рамана асабістае ўспрымання вельмі істотнае, бо такія творы часта апелююць да схаваных перажыванняў, таму выбар, які пакідае форма апаведу, робіць тэкст цікавым для розных чытачоў.

У творы многа дыялогаў са шматлікімі заўвагамі, намёкамі, недаказамі, многа слоў, прачытаных у кніжках, многа расшыфровак, вобразаў, здагадак. Вялікая колькасць дэталей у спалучэнні са складаным сюжэтам здатная прымусіць чытаць тэкст уважліва, запамінаць дробязі, каб пасля ўсвядоміць іх значнасць. Такая пабудова тэксту арганічна звязваецца з яго зместам, бо чытач, як і героі, вымушаны напружвацца, калі хоча падысці да развязкі ў ролі саўдзельніка, які, хоць і не дамаўляецца з дамавікамі і багамі, здольны расшыфроваць іх намёкі.

Асноўны матыў твора — спазнанне — прасочваецца і на ўзроўні дзейных асоб. Выхад з зачараванай прасторы магчымы не толькі праз разгадку прычын барацьбы паміж вярхоўнымі славянскімі багамі — Перуном і Паляндрай, але і праз самаўсведамленне, раскрыццё героямі ўласных неведомых ім самім якасцяў. Выяўляючы сваю сапраўдную сутнасць, героі становяцца больш упэўненымі, што адбіваецца на іх дзеяннях як у казачным, так і ў рэальным свеце.

Героям сняцца сны, якія ствараюць своеасабліваю, дадатковую, рэальнасць, менш упарадкаваную і мала зразумелую: «Ён быў то ваўком, то яго спадарожнікам, а часам здавалася, што і тым, і другім адначасова. Наперадзе чакала небяспека, але вельмі дзіўная. Нельга ні кідацца на яе, ні ўцякаць. Трэба прынохацца». Сны адбіваюць унутраны стан герояў, паступова змяняюцца і набываюць акрэслены сэнс, у той жа час вытлумачваючы рэальныя падзеі. Аднак рэальнасць, супрацьпастаўленая снам, казачная, што стварае шматузроўневае ўспрымання рэчаіснасці і прымусіае памятаць пра ўмоўнасць. Умоўнасць і адноснасць, якія замацоўваюцца ў творы на розных узроўнях — ад прасторы да асэнсавання гісторыі і недакладнасцяў у размежаванні добра і зла, што правакуе думаць, памятаючы пра заўсёдную прысутнасць іншага погляду.

Чалавек здольны пераадолець ці, прынамсі, падмануць непадуладныя яму сілы пакуль можа ставіцца да іх свядома. Кніга Андрэя Жвалеўскага і Яўгенія Пастарнак «Гімназія № 13» у вельмі чытальнай форме паказвае, якое значэнне для чалавека маюць веды і розум. Твор здатны навучыць чытаць уважліва, глядзець на тэкст як на купнасць дробязяў, якія, аднак, фарміруюць цэласныя сэнсы. Казка, маючы на мэце стварыць нерэальныя вобразы, прасторавыя пласты, усё ж такі звязваецца з сапраўднасцю, дапамагаючы перамагчы няведанне. Інфармацыя ператвараецца ў веды, калі становіцца патрэбнай дзеля разваг і пошуку адказаў, а не дзеля аднаўлення яе самой. Нават самы неверагодны свет перастае быць чужым, калі пра яго ёсць што сказаць.

Марына ЯРОМКА

ЖЫЦЦЁ ПАДЛЕТКАЎ З КАМЕНТАРЫЯМІ

Гродзенская пісьменніца Ліна Багданава вядомая як аўтарка дэтэктываў, жаночых аповесцяў і раманаў. У мінулым годзе пісьменніца вырашыла звярнуцца да падлеткавай аўдыторыі. Так з’явілася серыя «В контакте» — некалькі выданняў, у якіх прадстаўлены арыгінальныя апавяданні-рэфлексіі.

Сёлета ў выдавецтве «Народная асвета» выйшлі дзве кніжкі згаданай серыі «Конец света отменяется» (12+) і «Настроение цвета “мокрый асфальт”» (14+). Творы Ліны Багданавай адразу ўключаюць чытача ў абмеркаванне праблем сучасных падлеткаў, яны максімальна інтэрактыўныя і... аптымістычныя.

Пісьменніца ўпэўнена, што свет вакол нас цудоўны і прыгожы. Але ў жыцці нярэдка здараюцца складаныя сітуацыі, непаразуменні і канфлікты, і зрабіць правільны выбар, аб’ектыўна ацаніць праблему атрымліваецца далёка не заўсёды. Асабліва ў падлеткавым узросце, калі чалавек пачынае адчуваць сябе самастойным і часта ігнаруе парады старэйшых сваякоў. Дапамагчы тут можа кніга, у якой прадстаўлены розныя погляды і ацэнкі, а аўтар ставіцца да юнага чытача з безумоўнай павагай, добразычлівасцю і разуменнем.

Ліна Багданава апісвае рэальныя гісторыі з жыцця сучасных падлеткаў і прыводзіць парады ад людзей рознага ўзросту і розных прафесій. У якасці каментараяў выступаюць: «шкодная настаўніца», «прыгажуня», «дасведчаны псіхолог», «першакласнік з яблыкам», «прасунуты вучань старэйшага класа», «бабуля з прут-

камі» і «жыхар Камчаткі». Безумоўна, кожны з гэтых персанажаў мае свой погляд на праблемы галоўнага героя. Шкодная настаўніца ацэньвае сітуацыю крытычна, выказваецца іранічна і часам з’едліва. Дасведчаны псіхолог прапануе прафесійнае тлумачэнне — каб чытач уважліва прааналізаваў усе прычыны, наступствы і акалічнасці. Прыгажуня глядзіць на рэчы як тыповая модная дзяўчынка, і калі справа датычыцца іншых, то дэманструе выдатную праніклівасць і здагадлівасць. Меркаванне прасунутага вучня будзе імпаваць большасці чытачоў: разумны, сучасны, адэкватны, здольны падтрымаць і папярэдзіць пра

памылку — менавіта так кожны з нас некалі ўяўляў ідэальнага старэйшага брата. Рэплікі каментарараў часам падаюцца прадказальнымі, нават банальнымі. У лідрах тут, вядома, бабуля з пруткамі, якая лічыць праблемы падлеткаў дробнымі, суадносіць сучаснае жыццё з эпохай сваёй маладосці і ўпарта нагадвае пра сямейную ўтульнасць. Так, дома чакаюць смачныя бліны, а ў час бабулінай маладосці сукенку шылі на некалькі гудоў — але ўсё гэта наўрад ці дапаможа сённяшняй дзяўчыне больш упэўнена пачувацца ў стасунках з аднагодкамі. Кнігі Ліны Багданавай вучаць адрозніваць удумлівае меркаванне ад дзяжурнай парады на кожны дзень і разам з тым пагаджацца з рэчамі відавочнымі.

У кожнай кнізе апісана каля дзесці гісторый. Дзяўчынка захапляецца гульнямі на планшэце і не паспявае рабіць урокі ці сустрэцца з сяброўкамі. Шасцікласнік любіць расказваць фантастычныя гісторыі і хутка пачынае адчуваць сябе ў класе дзіваком. Нядаўні выдатнік не можа засяродзіцца на новых прадметах і

імкліва губляе пазіцыі ў вучобе. Бабуліна хвароба зрывае сямейны адпачынак на Чорным моры. Як правільна ставіцца да сітуацыі? Як выправіць уласныя недахопы, пераадолець сябе і стаць іншым? Пасля кожнай гісторыі Ліна Багданава прапануе некалькі водгукаў (кожны — максімум на 2 старонкі), якія дазваляюць убачыць сітуацыю ў розных аспектах. Кожны каментар — гэта эмацыянальны, жывы, неспрэчны водгук. Каментары дзеляцца не толькі сваімі меркаваннямі, але і ўражаннямі і настроям.

І гэта напярэду мае быць вельмі карысна! Аўтар не толькі падказвае, як вырашаць праблемы, але і вучыць тактоўна ставіцца да адмоўных якасцей іншых людзей. Не трэба кпіць з ганарліўкі-аднакласніцы ці абурацца на сябра-фантэзера. Раней ці пазней кожны з іх зразумее сваю праблему, і ў гэты момант вельмі важна падтрымаць чалавека разумнай парадай.

Яшчэ адна важная асаблівасць кнігі — імкненне аўтаркі скіраваць чытачоў на тое, што прадуктыўна, плённая камунікацыя, абмен досведам, абмеркаванне праблем можа адбывацца ў тым ліку ў інтэрнэце — праз сацыяльныя сеткі. Ліна Багданава нават стварыла публічную старонку «Вконтакте» — і прапануе чытачам задаваць тут пытанні аўтарам і героям кнігі, пакідаць свае каментары і меркаванні, дзяліцца перажываннямі і назіраннямі.

Адмысловы фармат выдання, адметная структура кнігі дакладна прывабляць падлеткаў і дапамогуць вырашыць многія складаныя пытанні. Запаткаваная серыя, бясспрэчна, варта працягу!

Юлія ШПАКОВА

Ведзьму выклікалі?

Галоўная гераіня — амаль звычайная дзяўчына Ядзя Лелька. Яна пазначаная знакам «абранасці», бо нарадзілася ад «ведзьмавання» — умее варажыць па руцэ, зазіраць у будучыню, ведае замовы, якімі можа спыніць кроў ці супакоіць хворага. У творы яна ўвасабленне найвышэйшай мудрасці і справядлівасці. А яе антыпод — парачка Віялета і Віктар — наадварот, увасабленне адмоўных якасцяў: прыстасаванства, хітрасці, подласці.

развітацца. Яна бачыць: першае, светлае, трапяткое каханне Ядзі і Кірылы гіне праз скажона перададзеную фразу і ўпартасць Кірылы і звяртаецца менавіта да яго, але быццам і да ўсіх разам.

Свая мудрасць і ў бадзягі Сяргея. Калісьці ён быў маладым, закаханым, апантаным мастаком, але... перакрэсліў сабе магчымасць творча рэалізавацца. У выніку апынуўся без нічога, выкінуты на вуліцу. Так бывае. «...Толькі за шмат гадоў я зразумеў, што час не можа прыйсці, час ніколі не прыходзіць. Час можа ўсяго прайсці і адысці назаўсёды... Тое дрэнна, што напрыканцы жыцця разумееш урэшце галоўную ісціну: казаць і рабіць трэба тады, калі ты хочаш тое казаць і тое рабіць, а не тады, калі з'явіцца магчымасць. А інакш — усё пад адхон...» — дзеліцца ён з кампаніяй падлеткаў.

Напісаны раман сучаснай мовай, на якой размаўляе моладзь, з адпаведным спецыфічным слэнгам у дыялогах — аўтар быццам нябачна прысутнічаў на іх «тусях». Гэта твор пра сучаснасць, нават у дробязях. Вуснамі школьнікаў перададзена наша рэчаіснасць:

«—...Сёння многія выдаюць свае кніжкі за свае грошы, паэтаў шмат, а чытачоў практычна няма. То і не ведаюць нават адзін пра аднаго. Табе варта звярнуцца да старшыняў абласных аддзяленняў... і абодвух саюзаў пісьменнікаў.

— Абодвух?
— Ну так, у нас два саюзы пісьменнікаў.
— А што, у адным усім месца не хапіла?»

Сюжэт дынамічны, з першай старонкі не адпускае. Па-майстэрску пераплятаюцца і юначыя роздумы над жыццём, і апісанні, і размовы.

І ўсё ж адзіны момант падаецца спрэчным. Тое, што галоўная гераіня Ядзя — ведзьма. Бо панятка гэты мае вельмі неакрэсленыя межы, нягледзячы на тое, што паходзіць ад караня «ведаць». Каго ў вёсках лічылі ведзьмамі? Хто можа неабмежавана па ўласным жаданні рабіць зло іншым: сурока, заломы на жыце, каб карова малако перастала даваць і да таго падобнае. Каб стаць ведзьмай ці ведзьмаком, трэба заключыць дамову з д'яблам, зрабіць настолькі жудасныя ўчынкі, пасля каторых няма шляху назад, у нармальнае жыццё, нават калі прыйдзе раскаянне. А яшчэ, згодна з фальклорам, ведзьмы ладзяць шабашы, удзельнічаюць у хвярэпрапынашэннях, займаюцца рознымі вычварэнствамі... І вельмі пакутна паміраюць — нават дах у той хаце даводзіцца разбіраць, каб хутчэй вызвалілася грэшная душа...

Аўтар на прыкладзе Ядзі ідэалізуе паняцце ведзьмы. Але... ці варта гэта рабіць у рамана для школьнікаў? Тым больш што тыя незвычайныя здольнасці, якімі яна валодае, маглі б у яе і так быць — без вядзьмарства. Мудрая і разумная — бо жыццё так склалася: больш, чым звычайныя дзеці, задумвалася над сусветнымі праблемамі (не атрымліваючы ад таты, якога не было, гатовых адказаў). Ведала, як правільна кроў спыніць і супакоіць узнерваваную хворую жанчыну, бо рыхтавалася займацца медыцынай ці назірала за працай мамы, якая магла б быць не настаўніцай, а доктарам. То бок, каб юнаму чытачу было зразумела: усе станоўчыя якасці галоўнай гераіні можна развіць праз нястомную работу над сабой, цяпленне, мэтанакіраванасць, веды. Усё ж жанр твора — раман, а не фэнтэзі...

Яна БУДОВІЧ

ЦНАТЛІВАЕ ФЭНТЭЗІ СПАДАРЫНІ СТАНІСЛАВЫ

Сучасныя беларускія пісьменнікі кідаюцца ў крайнасці. Адны ў сваёй творчасці празмерна цнатлівыя, іншыя, наадварот, без мату і сцэн у стылі Цінта Браса не мысляць сваю прозу ці вершы. Рэдка калі бывае тое гарманічнае спалучэнне вонкавай фізіялагічнай брутальнасці ды інтэлекту, атуленага па-мастацку нечаканай вобразнасцю. У савецкія часы, як ні дзіўна, у беларускай літаратуры такіх пісьменнікаў хапала. Згадаем Міхася Зарэцкага (аповесць «Голы звер»), Міхася Лынькова (раман «На чырвоных лядах»), Пётруся Броўку і Алеся Наўроцкага (паасобныя выразна эратычныя вершы), Уладзіміра Караткевіча (незабыўная сцэна сексу паміж Алесем Загорскім і прыгоннай актрысай у «Каласах пад сярпом тваім»). Духоўнымі братамі згаданых літаратараў у замежнай літаратуры былі Генры Мілер, Мілан Кундэра, Чарльз Букоўскі.

Тонкая інтэлігентная пісьменніца Станіслава Умец належыць да той катэгорыі нашых літаратараў, якія не прымаюць усялякія (нават эмацыянальна ці сэнсавыя апраўданыя) брутальнасці. Не дазваляе выхаванне. І таму, калі чытаеш яе акуратны і прыгожы, як дзівосная выцінанка, раман-фэнтэзі «Сэрца Сакры» («Мастацкая літаратура», 2018 г.), усімі сіламі мусіш настроіцца на яго падкрэслена фантазіяны лад. І фантазіянасць гэтага твора не ў тым, што мы разам з героямі-дзевацікласнікамі з шагалаўскай лёгкасцю пераносімся з нашай рэальнасці на чарадзейную планету Сакры.

Менавіта эпізоды з нашага дыскурсу тут падаюцца найбольш далёкімі ад прыкрай рэчаіснасці.

Відаць, што спадарыня Станіслава як агню баіцца дэпрэсіўна-натуралістычнай эстэтыкі серыяла Валерыі Гай Германікі «Школа», дзе кожны першы навучэнец наркаман, хам, бандыт, распуснік з суіцыдальнымі схільнасцямі.

Дзевацікласнікі Станіславы Умец не маюць, безумоўна, нічога блізкага не толькі з жажлівымі персанажамі згаданага серыяла, але і з той рэальнасцю, у якой, напрыклад, вучыўся я.

Для мяне дзевяты клас быў часам бясконцых адкрыццяў: першы «французскі» пацалунак, знаёмства (не самае прыемнае) з самагонам, адкрыццё для сябе эратычнай разняволенасці згаданых на пачатку артыкула Міхася Зарэцкага і Генры Мілера, чыста купалаўскі востры адчай, калі цябе кідае старшакласніца, чые аголеныя грудзі (ізноў жа ўпершыню ў жыцці!) ты лашчыў на перапынках паміж матэматыкай і фізкультурай...

Безумоўна, нічога падобнага з пералічанага і блізка няма ў рамана Станіславы Умец.

Яе школьнікі — з іншай прасторы.

На дзівосную планету Сакра яны лётаюць, кажучы метафарычна, з планеты, прыдуманай яшчэ такімі слаўнымі беларускімі савецкімі дзіцячымі пісьменнікамі, як Алесь Пальчэўскі, Сяргей Грахоўскі, Станіслаў Шушкевіч. Галоўныя героі вельмі прыстойныя, не дазваляюць брыдкаслоўя, іх сяброўства вызначаецца чыста літаратурным рыцарствам, але калі бачаць у сваім жа класе закаханую пару, то дражніцца, як малыя.

Калі я пачынаў брацца за «Сэрца Сакры», мяне папярэджвалі: «Не чытай. Гэты раман для дзяўчат, табе ён падасца не такім брутальным, як ты любіш». Але, пазнаёміўшыся з прыгодамі Касі, Уладзіка, Анэлі ды іншых слаўных персанажаў, не адчуў раздражнення.

Хутчэй наадварот: у душы нечакана нарадзілася замілаванне.

Спадабалася гэтая (хутчэй за ўсё падсвядомая) пераемнасць рамана з эстэтыкай нашых гуманістычных класікаў дзіцячай літаратуры. І ў падобнай пераемнасці ўбачыў апраўданне жанру фэнтэзі.

Таксама зачаравала і тое, што ўпершыню ў нашым прыгожым пісьменстве з'явіўся твор, які распаўядае пра дзевацікласнікаў, але адрасаваны... другакласнікам.

Калі прымеш гэта, многае ў яго эстэтыцы, логіцы, мастацкіх прыёмах, падкрэсленай бесканфліктнасці, яўнай і непрыхаванай зададзенасці на шчаслівы фінал стане зразумелым.

Раскрыць маленькім чытачам дзівосны свет іх старэйшых таварышаў, ператарыўшы яго ў чарадзейную мілую ружовую казку, — такая задума варта ўвагі і ўсялякай падтрымкі.

Адзіны лёгкі папрок, які, на мой погляд, можна кінуць аўтарцы, — гэта не зусім чыстая беларуская мова рамана («дорага яму каштавала», «танцуючая сукенка», «у парыве пачуццяў»), але ж не забывайма, што падобнымі хібама вызначалася і проза Уладзіміра Караткевіча. Ды і падобны недахоп цалкам можна выправіць, дастаткова толькі пачытаць раннія раманы Кузьмы Чорнага «Сястра» і «Зямля», каб адчуць непадманную энергію роднага слова, якая завалодае ўважлівай чытачкай, зробіць яе мову больш гнуткай, аўтэнтычнай, сваёй.

«Сэрца Сакры» — адметны эксперымент.

Цікава, якім будзе наступны раман Станіславы Умец.

Мо галоўнымі героямі ў яе стануць другакласнікі, а пісаць яна яго будзе для... выпускнікоў школ, каледжаў і гімназій?

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Міхась ГАЙЦЮКЕВІЧ

Чамярыка

Забуду ўсё.
Як адрачэнне
наступіць раніцаю дзень.
Яго нябеснае свячэнне,
І парыванні, і імкненні —
імгла і цень.

Час, раскажы мне
пасмай русай,
як можна даляцець да зор.
Тваёй усмешкаю распуснай
пагардліва-прыгожых вуснаў —
гары, касцёр!

Дзе мы з табою
быццам роўня:
сваё руно знайшоў Ясон.
Дзе мроі казачныя сёння?
Далоняй у маёй далоні —
атруты сон.

Недагаворанасцю тою
віно закружыць галаву.
Што нарабілася са мною:
з табою,
грэшнай і святою, —
так і жыву.

Як птушанё,
зусім нямею:
хто абдымае сёння нас?
Вядзьмаркі залатыя веі,
кахання белая лілея —
расстання час.

Цнатлівасцю
шыпыныны дзікай
я кроплі талыя лаўлю.
Маліўся на цябе і клікаў,
мая ікона — Чамярыка,
малю, малю.

Капліца

Лёс мой, я звездаў адчаю
і звездаў самоты час —
нябёсамі абдымаю,
усім, чым живу, заклінаю
і плачу апошні раз.

В.Ч.

На гэтай зямлі не першы
спакусам і зеллю рад,
тваім пацалункам грэшным —
вось толькі чамусьці вершы
рыфмую на новы лад.

Вы з добрай душой вазьміце
мяне ў свой вішнёвы дом —
растане сонца ў зеніце,
памру васільком у жыце
і цёплым памру дажджом.

Калоссе праз часу сіта,
дзе жыў я і плакаў дзе, —
народзіцца шчодра жыта:
любоўю вясна спавіта
таго, хто за мной ідзе.

І будзе звінець бясконца,
пад небам звінець каса.
Я тут пад гарачым сонцам
у душы праб'ю аконцы,
капліцу збудую сам.

Няхай васілёчак шчыра
у сэрцы трыміць лёдзь-лёдзь —
мне б толькі ў апошні вырай,
мне б толькі на белых крылах
свабодным ляцець, ляцець.

Віно разліта. Ліпка на сталае,
газета непрачытаная з краю.
Адзін, адзін — кагосьці не стае,
дзень незваротна ў суме патанае.

Але ж было: і радасць першых слёз,
вясна, нібы чаромхаю ў абдымках, —
здавалася: шчаслівы выпаў лёс —
сам на сябе гляджу я з фотаздымка.

Такі наіўны — хоць пастаў п'ячаць —
лавіць бяглянак і таптаць суніцы,
а потым усе вершы прысвячаць
прыгожай, як мадонна, Вераніцы.

У кніжках між страніц знайсці лісток,
палюбавацца на былога краскі,
каб разagnaць у сэрцы вольны ток...

Праб'ю гадзіннік — і здымаюць маскі,
а фокуснік з усмешкай дастае
адну істужку, а пасля другую...

Віно разліта, ліпка на сталае...
Аб чым я плачу і пра што шкадую?

Бадзені

М. Шабовічу

Зноў вясной цвітуць
твае Бадзені,
засцілае вочы белы дым.
Лазнякі, прысеўшы на калені,
атрасаюць пацёркі вады.

Пацалункі. Радасць асцярожна
уваходзіць раніцою ў дом —
рыфмамі за кожнага і з кожным
келіхі паўнюткія нальём.

Будзе лета цёплае і восень,
На Ілью — дрыготкая сляза.
Сэрца вераб'інае напросіць
нешта вельмі важнае сказаць.

Уцякайце, думкі мае, лані!
Свечкаю апошняя імша —
прызнавацца будзем у каханні,
колькі будзе жыць твая душа.

А пасля самотна «да відзэння»,
не дай бог, халодная зіма...

Надзея ПАРЧУК

Апранаюцца ў зелень сады,
Расквітнеліся яблыні, грушы,
І лягчэюць за спінай гады,
Маладзёюць зноў нашыя душы.

Ах, як хочацца жыць і любіць
Белы свет і чаромхавы водар!
Дык трымайся, жыццёвая ніць,
Прадаўжайся, жыцця асалода!

Дарожанька, дарога!..

Ляіць мая дарога
Да роднага сяла,

Да краю дарагога,
Дзе росы з серабра,

Дзе сонца залатое
Ўсміхаецца з нябёс —
Зіхоткае такое
І шчырае да слёз,

Дзе месяц яснавокі
Любуецца зарой,
А ў полі дуб высокі
Развітваецца з ёй,

Дзе зоры маладыя
Над ціхаю ракой
Па-існаму святыя
Купаюцца у ёй,

Дзе жыта каласіца
Высокаю сцяной...
Дык як не ганарыцца
Радзімаю такой?!

Радзімаю такой?!

Дарожанька, дарога,
Крылатая мая!
З тваёю дапамогай
Зноў дома буду я.

Прыцягненне

Як звонкія тыя крынічкі
Імкнуцца ў адзіны паток,
Так мы не пакінема звычайкі
Вяртацца ў радзінны куток.

Нам хораша тут і цікава,
Тут сэрцу прыемна й душы.
Сюды мы ідзём не па славу —
Духоўна прыходзім ажыць.

У час расстання

Як прыемна душы
быць у родных мясцінах,
Дзе знаёмае ўсё — да маленькіх
драбніц,

Дзе зялёны лясок запрашае
гасцінна
І заве сенажаць дываном
медуніц.

Ах, як хутка прайшлі
нашы дні, праляцелі —
Як імгненне адно, нібы сон
уначы!..

Зачыняю павольна бацкоўскія
дзверы,
Але сэрца балюча чагосьці
шчыміць.

Пакідаю цябе, родны кут, я
ізноўку.

Ад'язджаю. Бывай.
Час расстання настаў.
Будзеш сніцца ты мне —
уначы і на золку.
Я хацела б, каб ты пра мяне
ўспамінаў.

Не сумуй без мяне, дарогая
радзіма, —
Я вярнуся сюды не адзін яшчэ
раз.

Пра тваю дабрыню
мне забыць немагчыма:
Тут пасеца заўжды мой
крылаты Пегас.

Эльвіра ЯРЧАК

Трыялет

Загадкавасць руху
вялікага горада:
Агні святлафораў, імклівасць
машын...

Куды мы спяшаемся ўсе
і бяжым? —
Загадкавасць руху
вялікага горада.

І гэты гармідар
да самых вышынь
Нясецца, дзе зорачкі
ззяюць як золата,
Загадкавасць руху
вялікіга горада:

Агні святлафораў,
імклівасць машын.

Як жа будуць жыць
твае Бадзені,
без каторых і цябе няма.

Гэта добра,
што плачам на ўмерлых,
спавядаемся ім.
Хоць жыццё прадаўжаецца ў цернях —
так належыць жывым.

Ні спагада,
ні жаль нам патрэбны —
разумення так хочацца нам:
што няхай нарадзіліся ў зрэбным,
лепшы лёс будзе тут, а не там.

Над калыскаю коціцца поўня,
і як месяцчк — роцік ічарбаты.
Ды гучыць голас, радасцю поўны:
— Тата!

Прадаўжаемся ў ручках ружовых,
у валосіках колеру лёну...
Зуб малочны накоціцца ў сховы
нагаворам, але не праклёнам,
мовай матчынай з цёплых далоняў:
— Мышка шэрая,
дай зубік новы!

Парцэніха

Праз палі і непагадзь — відна,
праз узгоркі — мо падшыта ветрам,
мерае Парцэніха адна
часу залатыя кіламетры.

Ці дзяцей паспела накарміць
(іх жа там — заблудзішся ў гаросе)?
Вось таму яна так і спяшыць
праз зіму завейную і восень.

Ты яе папробуй — дагані,
застанешся ў роспачы нішчымнай.
Як яна мільгае у галлі
з шэраю дзяружкай за плячыма.

Дзеці разляцеліся... Куды?
Прачытаеш знакі на абцасе.
Мне здаецца: без яе хады
вёска сіратаю засталася.

Кастрычніка кароткія дзянькі

Октябрь уж наступил,
уж роща отряхает
последние листы
с нагих своих ветвей.
А.С. Пушкин

Кастрычніка кароткія дзянькі

Красуюцца у вэлюме туману, —
І Пушкіна чароўныя радкі
У памяці ўсплываюць

нечакана.

І кола часу коціцца хутчэй
Па мяккім дыване з лісткаў

асенніх.
Рака жыцця імчыцца — не цячэ,
Змывае нашы мары, летуценні.
А восень клапатліва за акном
Апошнія лісточкі падбірае,
Каб не замерзлі на галінках

днём,
Бо шэрань часам дрэўцы

накрывае.
Сцюдзёна і самотна на душы,
Асенні дзень развітваецца

з намі,
А ты яго у сэрцы зберажы,
Як светлае імгненне над палямі.

1

— Ах, якая ты спрытная! Адхапіла майго племяша, ацяпер круціш жорнамі з другімі, а яму перамолваеш костачкі, — цяжка сапучы, бурчаў Колька, у якога пасля выпітай шклянкі самагонкі развязаўся язык: — Ты не слухай яе трэнь-брэнь... — зірнуў на Валеру. — Знайшлася тут камандзірша... Я для цябе і начальнік, і дарадца, і, калі хочаш ведаць, твой камандзір — зразумеў?! — Стукнуў сябе кулаком у грудзі.

У знак згоды Валера толькі паматаў галавою.

Пасля вяртання з месцаў пазбаўлення волі паддах Шпакоўскай ён, зводны брат Раісы Віктараўны, кожны дзень прагна цягнуўся да бутэлькі, балазе, далёка за гарэлкай бегаць не трэба было. Самагонаварэннем — для сябе, а менш моцную — для продажу мясцовым апойкам — у ахвотку займалася гаспадыня, хата якой стаяла амаль на ўскрайку невялікага гарадка. Не супраць была і сама падтрымаць п'яную балбатню, выпіць шклянку-другую з госцем ці бліскім сваяком або сынам Валеркам ці дачкой Наталляй, якія, дарэчы, вельмі рэдка наведвалі адзін аднаго, а з ёй, Раісай, і наогул не хацелі мець аніякіх спраў, бо вельмі ж з'едлівай была бабаю. Не вытрымаў, разарваў з ёю сямейныя адносіны і Пётр Пахомавіч, яе былы муж.

Між тым ёй, бабульцы, таксама можна паспачуваць. Брат Сяргей быў расстраляны за ўдзел у буйным крадзяжы дзяржмаёмасці, сястра Алёна выйшла замуж за алкаголіка і ўшчэнт спілася сама, а зводны брат Колька хоць і жывы, але аб чым з ім можна весці гомонку? Сагравала душу бабулі хіба толькі тое, што ён пераступіў парог яе хаты, што ёсць з кім перакінуцца слоўцамі-другім.

Таму да гэтага прайдохі з драпежнай натурай, Колькі, і выказвала асаблівую добразычлівасць ды павагу. Высокі, плячысты, чарнявы мужык, ён затрымліваўся на волі не больш як тры тыдні: пагалівудзіць, удыхне крыху свежага паветра — і зноў, пасля чарговага дэбёшу ці дробнага крадзяжу, ахвотна мяняе мяккую сястрынскую канапу на казённые нары.

У хаце хутка пацямнела, а п'яная кампашка прадаўжала балабоніць.

— Глянё на майго Валерку... — звярнулася да Тамары, сваёй нявесткі, свякруха. — У яго ж тварык гладзенькі, як у дзіцяці папа. — Ты хіба раўня яму... І твар не першага гатунку, і сама няўмека. Дзе ён цябе толькі адкапаў? — акінула асалавельмі вачамі нявестку.

Тамара, гэтая гарадская лялька з затынкаваным пудраю ды крэмамі тварам, не спадабалася свякрусе, бадай, з першай сустрэчы. А пасля таго як даведалася, што яе нявестка яшчэ і з «прычэпам», дзіцем, якога яна яшчэ не бачыла, то і зусім збянтэжылася. «Матка Боская! — пляснула ў далоні, седзячы за сталом, Раіса Шпакоўская. — Ахмурыла, пачвара, хлопца! І ты, Валерка, даў маху».

Ён прамаўчаў, бо сам ведаў сабе кошт, маўляў, хто пабяжыць за ім, які цяжэй за шклянку гарэлкі яшчэ нічога ў жыцці не падумаў. «А так і прапіску займеў, і пад дахам трохпакаёўкі жыву, — разважаў у думках Валера, якога барысаўскія хлопцы дражнілі чамусьці Трутнем. — А там, глядзіш, і дзіця народзіць, калі крыху абвыкнуся. Дзеля чаго напружвацца ў гэтым жыцці? Няхай бабы шчыруюць, са скуры лопаюцца...».

— Ну, пакуль суд ды справа, — задумліва пачухаў патыліцу Колька і зноў наліў цэлую «маліноўскую» шклянку самагонкі, падсунуў яе бліжэй да пляшывага пляменніка.

Нягледзячы на папярэджанне жонкі, якой пабойваўся, той, вымушана падпарадкоўваючыся дзядзьку, нібыта загіннатызаваны, пацягнуўся да шклянкі і залпам праглынуў сіваю вадкасць да дна, прабег позіркам па твары Тамары, якая толькі паморшчыла лоб.

— Ты, плямяша, калі будзе што кудахтаць твая абшчыпаная курыца, скажы мне, не дрэйфі, — трасянуў галавою Колька. На яго зласлівым твары захадзілі жаўлаккі. — І заўтра будзеш толькі пух ды пер'е зграбачь і станеш зноў халастым...

2

Вясна выдалася зацяжною. Ля дарог і асабліва каля ельніку абапал чыгуначнага палатна ляжалі рудыя астраўкі снегу. Ноччу зямлю яшчэ моцна скоўваў мароз. Нявестка Тамара Шпакоўская рашыла з'ездзіць на памінкі свёкра Пятра Пахомавіча, прах якога ўжо сорок дзён пакоіўся на могілках непадалёку ад Радашковічаў. За ёй уязваў і муж Тамары Валера, які не столькі імкнуўся пабыць ля драўлянага крыжа з адпаведным на ім надпісам, пакласці кветкі на прыцярушаны снегам

І БЫЎ СУД

Апавяданне

пагорак, прыгадаць тыя далёкія ўжо дні, калі дапамагаў нябожчыку майстраваць церамок-шпакоўню для пералётных птушак, колькі дачакацца трапезы, дзе без чаркі не абыдзецца.

Нявестка, статная і прыгожая, непакорная і адначасова, як выдавалі яе вочы, пяшчотная, побач з ім глядзелася проста князеўнаю.

Яна не прыслухоўвалася, аб чым ажыўлена размаўлялі ў электрычцы «Мінск — Маладзечна» Валера і ягоны пляменнік Ігар, а толькі зрэдку, перакінуўшыся парай слоў з Наталляй Пятроўнай — старэйшай сястрой мужа, думала, глядзячы ў пахмурнае неба, пра былое, засяродзіўшыся на дружаласці сямейных узаемаадносін. «Можа, трэба было дараваць Ёську за яго здраду, — разважала цяпер Тамара. — Той хоць і бегаў за чужымі спадніцамі, але ж не піў столькі, як цяперашні муж».

Ёй зноў падумалася: «У рэшце рэшт з першым мужам, Ёскам, не сорамна было ў любой кампаніі: разважлівы, крыху распаўнелы, са смуглаватым тварам, ён прыстойна глядзеў падчас любога застолля». Паправіўшы палёсткі кветак, Тамара працягнула разважаць у думках пра свой незайздросны лёс. Мабыць, маці, прадчуваючы нешта няладнае, мела рацыю, калі сказала: «Не твой гэта мужчына. Апоек нейкі. Ты думаеш, ён выправіцца? Трасцу! Гарбатага толькі магіла выпраміць». Яе маці ўмела думаць душою. Крыху ўзважваючы на шалых жыцця людскія клопаты, і ў першую чаргу дачкі, яна адчувала і бачыла будучыню, прадказвала немінучы крах сям'і.

Каторы ўжо раз прыгадала сказанае ўчастковым пасля чарговага выкліку міліцыі з-за ўчыненага ў кватэры дэбёшу: «Адпраў ты яго ў лячэбна-працоўны прафілакторый. Хоць адпачнеш з дзецьмі ад п'яных канцэртаў».

Падкралася нечаканая думка: «Во якіх двух абібокаў нарадзіла і выгадавала Раіса Віктараўна, альбо пані Ржаўцкая, як пастаянна любіла нагадваць за шклянкай самагонкі сваім хаўруснікам (хаця па прозвішчы значылася як Шпакоўская!)»

Так, невыпадкова кажуць у народзе: адкуль вецер, адтуль і трэскі ляцяць. Чацвёртай па ліку ў сям'і была Наталля — разбэшчаная жанчына, з якой, з-за пахабных пазашлюбных сувязей, не ўжыўся інтэлігентны і вельмі цяроплівы муж Алег. Пятым жа і апошнім у Раісы Віктараўны нарадзіўся Валера, які неўзабаве спаўна пераплонуў старэйшую сястру не розумам, а распусным паводзінамі. Можа, першыя тры немаўляці, каб крыху ім жаночай пяшчоты ды ласкі, выраслі б добрымі людзьмі, але Бог прыбраў іх да сябе. А гэта парачка, што засталася, толькі псавала маці здароўе. Можа, таму і піла бязбожна, нават калі ўжо рыхтавалася размяняць дзявяты дзясятка.

«Ведала б, за каго замуж іду, — зыркнула Тамара на Валеру, які выціраў хусцінкаю ўзмакрэлую ад гамонкі з пляменнікам лысіну, — ведала б пра яго маці Раісу Віктараўну і яе зводнага брата Кольку, і блізка не падпусціла б у сваё жыццё ахламона, распусніка, алкаша і трутня. А цяпер вось глядзі, каб лішку не выпіў, каб стол з трапезай не перакуліў альбо з кім не ўступіў у бойку». Разважала і з такімі думкамі пайшла ў царкву.

3

Згодна з хрысціянскімі правіламі і патрабаваннямі, жыхары мястэчка Радашковічы строга трымалі з далёкага часу пасты перад каляднымі і велікоднымі святамі, Прачыстай Божай Маці, святамі святых апосталаў Пятра і Паўла, а таксама стараліся пазбягаць ужывання мясных страў у посныя дні — сераду і пятніцу. Акурат той дзень, напярэдадні Масленіцы, таксама быў посны. Некалькі сталоў пад купалам царквы былі строга, але багата сервіраваны рыбнымі стравамі, фруктамі, мучнымі вырабамі. На абедзеннай трапезе прысутнічалі родныя і блізкія Пятра Пахомавіча, а таксама тыя, хто яго добра ведаў. Шмат было сказана цёплых слоў у памяць аб нябожчыку. А замест гарэлкі з задавальненнем пілі духмяны чай.

— Добры быў мужык... Пухам яму зямля! — сказала падчас трапезы матушка Марыя Рыгораўна. — Па адвечных хрысціянскіх законах жыў. І заўсёды, нават ва ўмовах жыцця з Раісай, заставаўся самім сабой, клапаціўся пра дзяцей. Не казённа, а чалавечна ставіўся да іх запатрабаванняў. Вельмі хацеў, каб хоць яны жылі добра, бо колькі ж можна здэквацца з іх яго былой жонцы? Паклікаў у сталіцу і вывучыў на бухгалтара дачку Наталлю, выцягнуў за вушы са згубнымі звязкамі з барысаўскага балота і прапісаў сына Валеру. Аднак колькі яго не ўшчуваў, колькі ні накіроўваў ён сына ў патрэбнае рэчышча — аніякага толку з Валеры. Пэўна, гнілым

насеннем засеяла свядомасць яго сына Раіса Віктараўна? Адным словам, шмат хрысціянскіх сіл і духоўнай энергіі растраціў Пётр Пахомавіч! Пухам яму зямля!

Валера і яго пляменнік Ігар моўчкі слухалі і не маглі дачакацца, калі ўжо скончыцца трапеза. Спакойнае мяккае святло свечак, плаўная, памяркоўная гамонка расслаблялі Валеру, а доўгія расказы аб жыцці-быцці яго бацькі ў Барысаве з першай жонкай Раісай Віктараўнай, а пасля скасавання з ёю шлюбу ў Мінску ўзбуджалі ў ім, сыну, рэўнасць і нават злосць...

Назад, у Мінск, вярталіся на прыгараднай маршруццы, паколькі электрычку з Маладзечна трэба было чакаць яшчэ гадзіны з дзве. Тамара ўсёлася на сядзенне побач з кіроўцам. Ёй хацелася, па-першае, не слухаць пустой балбатні мужа з сястрой і пляменнікам, а, па-другое, за ветравым шклом аўтамабіля адкрываўся куды больш шырокі далягляд наваколля. Задаволеная была яна і тым, што дамоў вярталіся ўсе цвярозыя, а таму можна было крыху расслабіцца, прыгадаць выказванні на памінальнай трапезе.

Са слоў сябровак, а цяпер вось і вернікаў, каторы ўжо раз пачула, што шлюб з Валерам Шпакоўскім не варта было мець. Колькі карысці з таго, што ён быў і халасты, і на пяць гадоў маладзейшы. А як быў распустам, мярзотнікам і застаўся. Памяняла шыла на мыла. Ды і дачка па характары ўдалася ўся ў бацьку ды нешта прыхапіла ў паводзінах ад яго сястры Наталлі. Адным словам, радасці мала. А даравала б Ёську яго здраду, і, мабыць, жыццё складалася б інакш...

4

...Ёска вярнуўся дамоў раней, чым звычайна. Тамара схілілася над калыскай Жэнькі, а таму ён не бачыў яе твару, але і без гэтага нават па тым, як нахіліла галаву, нешта шэпчучы двухгадоваму немаўляці, ён разумеў і ведаў, што ёй цяжка гаварыць. Яшчэ некалькі тыдняў назад можна было спадзявацца, што ўсё скончыцца добра. Але цяпер, калі Тамара перадала яму паветку ў суд, сумніўнасць і двухсэнсоўнасць сітуацыі адпала.

Падчас судовых пасяджэнняў Ёска круціў, шукаў апраўданне сваім несамавітым учынкам, у выніку чаго разгляд грамадзянскай справы аб скасаванні шлюбу пераносіўся на іншы дзень, а папка суддзі папаўнялася ўсё новымі даведкамі з месца працы, з гандлёвых кропак, дзе нібыта Ёска браў у крэдыт тэлевізар і магнітафон. А на самай справе, як высветлілася, па крэдытным доўгу разлічваўся яго бацька, які і браў тавары для сябе.

Ёска не жадаў разводзіцца. Меркаваў, што яму проста пашанцавала ў жыцці, з плячэй звалілася цяжкае каромысла прыгатавання страў для сябе і сям'і яго бацькі Яфіма Іосіфавіча і Зэльды Ільінічны, урэшце, ён радаваўся, што жонка нарадзіла яму сына ды і ў кватэры, дзе яны пражывалі, было заўсёды чыста — ніводнай пылінкі.

Ён настолькі звыкся з сітуацыяй, што за ім аніякага кантролю, што можна свавольці і швэндацца з іншымі дзяўчатамі і жанчынамі да позняга вечара, прагульваючы з імі палову атрыманай зарплаты ў рэстаранах ці закусваючы смачнымі адбіўнымі, прыгатаванымі і складзенымі ў авоську жонкай, якая верыла, што ён на дзяжурстве ці пляхавецца ў басейне, а сам у той час забаўляўся дзесьці на берагах Свіслачы ці Нёмана, што нават згубіў арыентацыю — дамоў вяртаўся, калі на небе з'яўляліся зоркі.

Нягледзячы на настойлівае запіранне адказчыка і катэгарычнае адмаўленне Ёскам сваёй віны ў дачыненні да жонкі, суд на чацвёртым па ліку пасяджэнні на падставе прамых і ўскосных доказаў, кіруючыся прававымі нормамі артыкулаў, закладзенымі ў кодэксах, задаволіў іск грамадзянкі аб скасаванні шлюбу і вынес пастанову аб спагнанні з адказчыка 25 працэнтаў з зароботнай платы.

...Прайшло два тыдні з таго дня, калі Валера і Тамара вярнуліся з Радашковічаў. Але і за гэты кароткі перыяд яе другі па ліку муж паспеў тройчы ўхапіць за хвост зялёнага змія — да кватэры, ацяжэлы ад гарэлкі, дабіраўся на карачках і адзін раз пакінуў уласнаручны роспіс у паперках аб здзейсненай ім экскурсіі ў медвыцвярэннік для членістаногіх.

Тамара падала чарговую іскавую заяву ў суд.

І быў суд...

«ПЕРАКЛАДЧЫКУ ВАРТА АДЧУВАЦЬ ДУХ ТВОРА...»

Яраслава ШЭКЕРА — украінская перакладчыца-кітаістка, паэтэса, літаратуразнаўца, мастак, майстар выцінанак. Пра творчасць, пра Усход, пра тое, чым цікавы славянскім літаратурам кітайскі свет, — наша размова для газеты «Літаратура і мастацтва».

— Яраслава, вы, пэўна, належыце да ліку першапраходцаў у сучаснай украінскай кітаістыцы. У 1998 годзе паступілі на спецыяльнасць «Кітайская мова і літаратура» Інстытута філалогіі Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Т. Р. Шаўчэнкі. Чым, якімі зацікаўленнямі менавіта на той час быў абумоўлены ваш выбар?

— Не, зусім не да першапраходцаў я належу... У Шаўчэнкавым універсітэце кітайскую мову пачалі вывучаць яшчэ ў 1992 годзе. А сапраўдным піянерам украінскай кітаістыкі, відавочна, лічаць Івана Карнеевіча Чырка, які, між іншым, пераклаў нямала прэзідэнцкіх твораў кітайскай літаратуры на ўкраінскую...

Што да майго выбару «кітайшчыны»... Гісторыя такая. Яшчэ задоўга да заканчэння школы было зразумела, што мне нашмат бліжэй гуманітарная сфера (мова, літаратура), хаця абодва бацькі матэматыкі. У 11-м, выпускным, класе сталі разам з бацькамі думаць-разважаць: заходняя філалогія? Штосьці не вабіць англійская (хаця вывучала яе з 5 класа). Можна, усходняя?! Так, паспрабаваць бы! Таямнічы неспазнаны Усход — што ведалі пра яго напрыканцы 1990-х гаў Украіне?! Тым годам набіралі студэнтаў на кітайскую, карэйскую, турэцкую. Бацькі зазіралі ў будучыню і разумелі, што Кітай падымаецца, эканамічна расце, ды і багатую, тысячагадовую культуру мае! Так і вырашылі: «Кітайская грамада!»

Усе пужалі: якія страшныя іерогліфы, ты ж замучаешся! Не баялася. Да таго ж з дзяцінства захапляюся выцінанкай, а яна сама што ні ёсць падыходзіць да Кітая. Ды і іерогліфы, у нашым тагачасным дзіцячым, дылетанцкім уяўленні, — гэта «малюнкі», а я ж малявала!... З таго часу і не шкадую пра свой выбар. Гэта сапраўды мае, мой галоўны жыццёвы шлях!...

— Ваша першая стажыроўка ў КНР адносіцца да верасня 2000 — чэрвеня 2001 гг. Тады вы вучыліся ў Чанчуньскім педагагічным універсітэце. Выбар тэмы даследаванняў, задума дысертацыі, якую вы абаранілі па тэме «Генезіс і функцыянаванне мастацкіх вобразаў у кітайскай паэзіі эпохі Тан (VII—X стст.)» адносіцца якраз да таго часу?

— Дзіўнае і нечаканае пытанне. Мне такога ніхто не задаваў!... Ды ўсё ж не, мабыць. Што ж, на той час кітайскую мову я вучыла толькі два гады! Але вы, пэўна, нешта адчуваеце, паколькі задаеце

менавіта такое пытанне. Мы мелі цудоўную выкладчыцу кітайскай — Аксану Яраславаўну Трызуб, і менавіта сама яна першай пазнаёміла нас з паэзіяй эпохі Тан. Прыгадваю, калі далі вершык (чатыры радкі — 20 іерогліфаў) вывучыць на памяць, я вывучыла, зрабіла для сябе падрадкаўны пераклад — і кладуся спаць. А перад сном мроіцца мастацкі пераклад. І клопат адразу паўстае: галоўнае — не забыцца да раніцы!

Так і ўзнікла тады нізка маіх першых перакладаў з кітайскай мовы. Аднак здарылася гэта ўжо пасля Кітая (я ж там стажыравалася ажно два гады), праз пэўны час пасля заканчэння ўніверсітэта, — я іх усе перагледзела і перарабіла, болей «вярнуўшы» да арыгінала...

А ў Кітаі... вучыла, як усе нашы студэнты, перш-наперш мову... У літаратуру, хаця і была пэўная прага да гэтага, не ўдалося асабліва ўнікнуць. Так, танскую паэзію перакладала, цікавілася ёю, але ўсё гэта было працай някідкай, для сябе, у час адпачынку ад урокаў. А вучыліся настойліва, лекцыі канспектавалі іерогліфамі.

— 3 2000 года вы пачалі актыўна перакладаць кітайскую класічную паэзію, пазней прыйшлі да сучаснай паэзіі. Не задумваліся, чаму паэзія ў кітайцаў такая жывучая, вытрымала выпрабаванне многімі стагоддзямі?

— Не, не задумвалася. Паэзія ў прыцыпе жывучая. Калі яна, зразумела, сапраўдная. Паэзія гаворыць сама душа... Душа чалавека, душа народа. А душа народа вечна жывая, ёй не страшныя ніякія ліхалецці...

— Хто з класічных паэтаў вам бліжэй за іншых? У Беларусі выдаецца праект «Светлыя знакі: паэты Кітая». Выйшла ўжо адзінаццаць кніг. У ліку аўтараў — Ду Фу, Лі Бо, Мэн Хаажань, Лі Цінчжаа... Каго з паэтаў сярэднявечча вы параілі б беларускім перакладчыкам

для падрыхтоўкі новай перакладной кнігі?

— Нездзе ўбаку ад пляды класічных паэтаў стаіць Хань Шань — будыйскі манах, які жыў у VIII стагоддзі. Але каб зразумець яго творчасць, неабходна неабыхавае паглыбленне ў сярэднявечны чань-будызм. Сама асабіста адчуваю з Хань Шанем нейкую таямнічую повязь, нямала яго перакладала і даследавала яго памкненні і творчасць... Буду асцярожная ў сваіх парадах, бо ўсё ж поўнасю не ведаю, хто беларусамі перакладзены з кітайскай паэзіі.

— Пачынаючы з шостаі ці сёмай кнігі серыі, усе зборнікі «Светлыя знакі...» праілюстраваны адзін і той жа беларускі мастак азербайджанскага паходжання Каміль Камал, ці Камал Гаджыеў (гэта яго сапраўднае імя і прозвішча). Ведаю, што вы захаплены кніжнай графікай. Працуеце ў жанры выцінанкі. Калі б да вас звярнуліся беларускія выдаўцы з прапановай аформіць адну з кніг серыі, вы пагадзіліся б? Каго з паэтаў Кітая вы гатовы былі б прадставіць як мастачка? Ведаю, што беларускія выдаўцы збіраюцца выпусціць кнігу Су Шы. А Мікола Мятліцкі рыхтуе пераклады для вялікай кнігі Ай Ціна (раней зборнік Ай Ціна выйшаў у беларускіх перакладах розных аўтараў у 2015 годзе)...

— Што ж, магчыма, я з задавальненнем і аформіла б якую з кніг кітайскіх паэтаў, выдадзеную па-беларуску. Гатовая падзяліцца і ранейшымі выцінанкамі. У іх хапае кітайскіх матываў. Да таго ж я некалькі гадоў таму назад афармляла трохтомную «Хрэстаматыю кітайскай літаратуры».

— У вашым даследчыцкім, навуковым багажы некалькі артыкулаў, прысвечаных Лі Бо. Які з яго вершаў больш за ўсё вам па душы?

— Прызнаюся, што ўжо даўно не захапляюся кітайскімі вершамі як перанасчыненымі імі чытач, а толькі «разбіраю» іх як навуковец, як той медык-хірург зазіраю ў іх сутнасць. Таму і не мыслю так, што, маўляў, той верш люблю, а гэты мне меней даспадобы. Таму і не магу выдзельць нешта канкрэтна. Нават у вялікага Лі Бо...

— Украінская паэзія — класічная і сучасная — багатая на яркія жаночыя імёны. Леся Українка, Ліна Кастэнка... Вы падрабязна вывучалі творчасць геніяльнай кітайскай паэтэсы Лі Цінчжаа. Ці можна весці размову пра падабенства жаночага паэтычнага мыслення, не звязаючы на краіны і стагоддзі? Чым блізкія, напрыклад, Леся Українка і Лі Цінчжаа?

— Як бы гэта банальна ні гучала, напэўна, перш за ўсё яны падобныя тым, што яны — жанчыны. І ў Кітаі, і ва Украіне, і ў Беларусі жанчыны ў паэзіі застаюцца жанчынамі... Жаночае пісьмо — «завуалавана-далікатнае» пісьмо (гэта адзін са стыляў, у якіх пісалі вершы жанру ці з эпохі Сун — X—XIII стст.), калі жыла

Лі Цінчжаа. Так, тэматыкі ў Леся Українкі і ў Лі Цінчжаа шмат у чым падобныя. Гэта і з-за таго, што абедзве шмат нацярпеліся, аднак можна выстаялі, выпакутавалі. Супрацьстаялі нязгодам. Дэманстравалі выключную мужнасць, якая не пад сілу і мужчынам. Так, можна гаварыць пра падабенства, можна іх творчасць разглядаць з дапамогай кампаратывісцкага аналізу. Але я па гэтым шляху не ішла і ў такі аналіз заглябляцца пакуль што не збіраюся.

— Што б вы параілі пачынаючым перакладчыкам кітайскай літаратуры?

— Перш-наперш — максімальна пранікнуць у сутнасць мастацкага твора, адчуць яго аўру, дух. І, відавочна, трэба зразумець, дзеля чаго ён быў напісаны, зразумець яго аўтара, прыняць на сябе ўсю боль, усю радасць, выкладзеную тым ці іншым паэтам альбо празаікам. Без разумення і адчування духу мастацкі пераклад наўрад ці будзе адекватны арыгіналу па сіле ўздзеяння на чытача. Парада гэтая ў тым — каб не шкадавалі часу, сіл на ўніклівасць, не ленаваліся зазіраць у глыбіню, шукалі ўсе фарматы інтэрпрэтацыі!.. І, вядома ж, у перакладчыкаў павінна быць жылка паэта ці празаіка. Перакладчыкі не могуць быць абыякавымі да мастацкіх праяў, павінны ўмець самастойна мысліць, выяўляць свой уласны мастацкі характар!

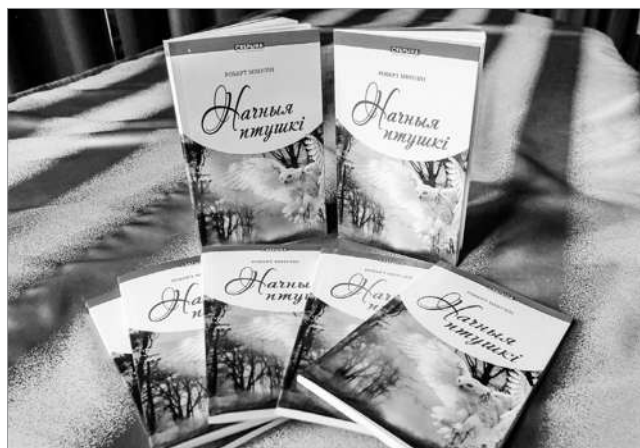
— Вы добра вядомыя сваімі арыгінальнымі паэтычнымі творамі. Наколькі сур'ёзна аказвае ўплыў на вашу творчасць веданне кітайскай паэзіі?

— Мяркую, што надта сур'ёзныя ўплывы здзейсніліся... У мяне ўвогуле — як, пэўна, і ў кожнага ці ў большасці паэтаў — творчасць ідзе перыядамі. Пачала пісаць у 12 гадоў: прырода, далей каханне, філасофія жыцця...

Нешта і патрыятычнае прабівалася. Некаторы год — і ніводнага радка. «Адпачывала»... Трохі было і прозы — спярша нешта кшталту апавяданняў, а апошнімі гадамі захапілася дарожнымі нататкамі (маю іх недзе звыш 20). Паўсюль — дзе б ні была — пішу па свежых слядах. Часта такія падарожныя рэчы «перабіваю» вершамі (якія народжаны ў тых самых падарожжах). А гадоў з пяць назад пачалося пісанне нечага медытатыва-медытатыва. Такія вось пульсавыя думкі (здаецца, у адной з кіеўскіх паэтэс так і зборнік называецца — «Пульсавыя думкі»). Салодкае ўсведамленне моманту: тут і цяпер.

А сёння... А сёння пісаць не хочацца. Здаецца, што ўжо ўвесь свой досвед пераказала ў вершах! А як будзе далей — не ведаю. Можна, ізноў год «творчага адпачынку»... Ці хутчэй — адпачынку ад творчасці... Я сказала б яшчэ і так: хутчэй не сама кітайская паэзія ўплывае на маю творчасць, а ўвогуле ўплываюць дух і філасофія кітайскія... З часам усведамляю, што мой уласны светапогляд — на добрую палову ўсходні...

Гутарыў Кастусь ЛАДУЦЬКА
Кіеў — Мінск.

Фота Кастуся Дробіва.

Кнігу вершаў народнага паэта Татарстана Роберта Мінуліна «Начныя птушкі» выпусціла выдавецтва «Мастацкая літаратура». Пераклад на беларускую мову зрабіў паэт Мікола Мятліцкі.

Крылатыя вершы

ў кніжнай серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі»

Падчас прэзентацыі згадваліся даўнія стасункі татарскага паэта з Беларуссю: ён неаднойчы тут бываў і заўсёды імкнуўся зразумець нашу культуру, паглыбіцца ў яе, адчуць асаблівы характар. Народны паэт Татарстана быў удзельнікам міжнароднага круглага стала беларускіх і замежных пісьменнікаў у Сморгоні. Відаць, пасля той паездкі ў яго нарадзіўся верш «Слухаючы паланэз Агінскага», дзе ёсць такія радкі:

А чалавека нудзіць ростань.
Сум зразумець яго
Так проста...
У Айчыны просіць
Даравання...

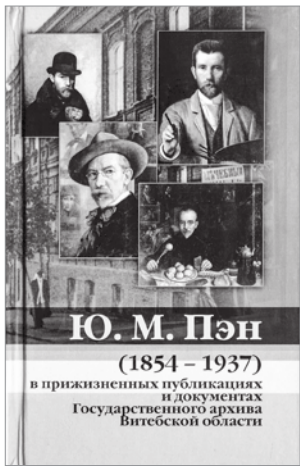
Здаецца, што прыезды ў Беларусь не прайшлі дарэмна: яна натхняла на паэзію. І вельмі зычліва ставілася

да творчасці сябра: вершы Роберта Мінуліна ў перакладзе друкаваліся на старонках нашых газет і часопісаў, і ўжо была перакладная кніга для дзяцей. «Начныя птушкі» адкрываюць семдзесят вершаў аўтара, а праз іх даюць магчымасць адчуць свет татарскай культуры. Яна знаёмая нам, адзначыў дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксей Бадак: некалькі стагоддзяў татары жылі на нашай зямлі, мелі магчымасць тут захоўваць свае традыцыі, абрады. І калі вось так прадстаўнікі розных культур маглі кантактаваць паміж сабой, то не ў малой ступені таму, што ёсць нешта падобнае для людзей розных народаў: любоў да радзімы і маці, каханне і імкненне ствараць і ўзбагачаць свет — свой і агульны. Падчас прэзентацыі ў Доме дружбы вершы Роберта Мінуліна па-беларуску чыталі юнакі і дзяўчаты: падавалася, з пачуццём і разуменнем — спадабалася...

Марыя АСПЕНКА

Юдэль Пэн вачыма сучаснікаў

Зварот да кразнаўчых матэрыялаў і архіўных тэкстаў апошнім часам стаў папулярнай з’явай. Заўважна, што цікавасць да дакументальных твораў праяўляюць не толькі навукоўцы ды спецыялісты адпаведнай сферы, але і звычайныя чытачы, якіх вабіць мінулае і яго прадстаўнікі. Так, у серыі «Кніжная лаўка Дома Шагала», заснаванай у 2013 годзе, выйшла кніга «Ю. М. Пэн (1854—1937) у прыжыццёвых публікацыях і дакументах Дзяржаўнага архіва Віцебскай абласці», якая падрабязна разглядае некаторыя моманты жыцця і творчасці вядомага віцебскага мастака.

на творчым шляху не засталіся незаўважаныя сярод яго сучаснікаў. Як было напісана ў «Віцебскіх губернскіх ведамасцях», адкуль прыводзяць вытрымку ўкладальнікі выдання, «апошнія некалькі гадоў ён пастаянна жыве ў нас, у Віцебску, адкрыў у нас сваю школу малявання і жывапісу, і не толькі гэтай школай, але і сам, сваімі работамі, дапамогай, парадай, гатоўнасцю даць указанне, калі па яго звяртаюцца, бескарыслівай адданасцю мастацкай справе дужа садзейнічаў развіццю ў нас цікавасці да мастацтва, абуджаў у цэлых гуртках жаданне вучыцца, працаваць, не закупаць у зямлю дараванняў, нават самых сціплых».

Некаторыя дакументы і пасмяротныя публікацыі, змешчаныя ў кнізе, звяртаюць увагу на таямніцу гібелі жывапісца. Нягледзячы на тое, што па справе забойства Ю. Пэна, даволі вядомага ў савецкі час мастака, былі абвінавачаны і арыштаваны яго сваякі, імя сапраўднага злачынцы дасюль невядомае. Натуральна, што сярод неабыхавых да творчасці Ю. Пэна і цяпер з’яўляюцца версіі падзей, якія маглі прывесці да трагедыі.

Трэба адзначыць, што кніга добра ўпарадкаваная: да ўсіх момантаў, якія могуць выклікаць непаразуменне ў чытача (а іх, натуральна, шмат, бо прафесіяналаў, якія будуць чытаць публікацыі пачатку XX стагоддзя і ведаць кожнае прозвішча, знойдзецца мала), укладальнікі выдання абавязліва зрабілі вынаскі з каментарыямі. Выданне «Ю. М. Пэн (1854—1937) у прыжыццёвых публікацыях і дакументах Дзяржаўнага архіва Віцебскай абласці» ў першую чаргу арыентуецца на тых, хто мае звычку ў вольны час гартаць навуковую літаратуру: кніга ўсё ж больш навуковая, чым папулярная. Замест займальнага расповеду пра жыццё мастака тут можна знайсці факты, якія не ўбачыш у Вікіпедыі, таму тэксты, якія змяшчае кніга, варта было б надрукаваць хаця б дзеля таго, каб не страціць важную інфармацыю. Так, на яе старонках — першапачатковы вопіс карцін, які дазваляе дакладна ацаніць творчую спадчыну мастака, адсачыць яе страты за апошнія 80 год.

Праз публікацыі з выдання выяўляецца не толькі вобраз Юдэля Пэна, але і таго часу, калі ён жыў. А гэта вельмі цікавы і неадназначны гістарычны перыяд: перадрэвалюцыйныя гады, рэвалюцыя, усталяванне савецкай улады... Прэса тых гадоў, пра што б ні шла гаворка ў матэрыялах, носіць адбітак жыцця грамадства, і праз біяграфію Ю. Пэна на чытача глядзіць і Беларусь той эпохі.

Дар’я ЧАРНЯЎСКАЯ

Выдавецкі кошык

ВЫДАВЕЦКІ ДОМ ЗВЯЗДА

Чытанне — неад’емная частка дзіцячага свету. Вершы і казкі, прачытаныя разам з бацькамі ці імаі сямейнымі вечарамі, — самяя цёплыя і пяшчотныя ўспаміны ў любым узросце. Калі ж вы не любіце збіраць на паліцах вялікую колькасць кніг, то гэтае выданне — сапраўдны па-

дарунак. У зборніку разнажанравых твораў для дзяцей малодшага школьнага ўзросту «**Ад калыханкі да забавлянкі**» можна знайсці чытанне на любы настрой — і гарэзлівы, і роздумны. Акрамя вершаў і калыханак, у кнізе — аўтарскія казкі і апавяданні сучасных беларускіх пісьменнікаў Г. Аўласенкі, В. Кажуры, С. Быкавай, Т. Мушынскай, І. Муравейкі, А. Карлюкевіча, К. Хадасевіч-Лісавой і іншых. Асобны раздзел складаюць загадкі. Вельмі карысным новае выданне будзе для выхавальнікаў і метадыстаў дзіцячых садкоў, настаўнікаў малодшых класаў. Разнастайная тэматыка дазволіць выбраць вершык для любога традыцыйнага ранішніка, а па казках і апавяданнях можна зрабіць цікавыя інсцэніроўкі, з якімі маленькія артысты без цяжкасцяў справяцца.

Колькі чароўных гісторый ведаюць дзяўчаткі ўсяго свету пра фей! Яны забіраюць малочныя зубкі з-пад падушкі, пакідаючы замест іх манетку, спраўджаюць жаданні і прыходзяць на дапамогу ў самых безнадзейных сітуацыях. Пра гэтых крылатых істот створана безліч казак, мульцікаў і нават сапраўдных фільмаў. Чаму ж пра фей мараць менавіта дзяўчаткі? Бо ўсім вядома, што феяй можа быць толькі дзяўчынка. А што, калі недзе ў бязмежных казачных прасторах жывуць і феі-хлопчыкі і пачуваюцца вельмі нешчаслівымі ад таго, што ў іх ніхто не верыць? Акурат пра аднаго з іх распавядае **Вольга Нікольская** ў новай сучаснай аповесці-казцы «**Фей па імені Свецік**» («Фей по имени Светик»). Дзеянне адбываецца ва ўсім нам вядомым горадзе Н., а самы актыўны ўдзел у прыгодах Свеціка бяруць яго надзейныя сябры: кот Мурлыка, сабака Мастак і голуб, які ўмее размаўляць. Дзякуючы захапляльнаму дынамічнаму сюжэту, яркаму гумару і нечаканым развязкам у чытачоў Вольгі Нікольскай ужо ніколі не ўзнікне сумневаў, што хлопчыкі-феі на праўду існуюць.

У псіхалагаў шмат парад, як змагацца з дзіцячымі страхамі. І адзін з найбольш сродкаў тэрапіі — творчыя заняткі. Мастацтва сапраўды валодае моцнай пазітыўнай энергетыкай. Пераканаемся ў гэтым падчас знаёмства з кнігай **Паўла Гушынца** «**Дзяўчынка і кракадзіл**» («Девочка и крокодил»). Галоўная гераіня — вельмі ўражлівая, пужлівая дзяўчынка Соня, якая баіцца ўсяго на свеце: павукоў, цемры, прывідаў і, вядома ж, таго страшыдлу, што жыве пад ложкам. Але калі ў яе з’яўляецца ласкавы і разважлівы сябра Кракадзіл, усе страхі знікаюць. Асэнсаванні няпростае псіхалагічных тэм у беларускай дзіцячай літаратуры не стае, сёння гэтая ніша запаўняецца перакладнымі кнігамі. Вядома, у кожнай сям’і бацькі самі прымаюць рашэнне, калі надыходзіць час складаных размоў пра ўнутраную прыроду страху, незваротнасць страты блізкіх людзей і г. д. Кніга Паўла Гушынца вельмі цікавая менавіта з гэтага гледзішча: Соня дзеліцца з Кракадзілам сваімі перажываннямі як з псіхатэрапеўтам, і ён пераканаўча даводзіць іх беспадстаўнасць. Прычым не бацькоўскім дыдактычным тонам, а даступнымі маленькай дзяўчынке катэгорыямі, на адным узроўні ўспрымання свету і камунікавання.

Конкурс «УРОКИ СУЧАСНАСЦІ»

«БЕЗ ЧАЛАВЕЧНАСЦІ НЕ БУДЗЕ ВЕЧНАСЦІ»

Урок дадатковага чытання ў 8 класе па апавяданні Віктара Праўдзіна «Бусліная гісторыя»

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы. Апошнім часам па тэлебачанні і ў інтэрнэце дэманструецца шмат сюжэтаў, дзе паказаны жорсткія адносіны да жывёл. Гуманнае стаўленне да жывёл — важная праблема для грамадства. Таму на ўроках літаратуры неабходна выхоўваць пачуццё суперажывання жывым істотам і прыродзе ўвогуле. Урок праводзіцца пасля вывучэння апавядання Генрыха Далідовіча «Губаты».

Арыгінальнасць правядзення ўрока.

Абсталяванне: партрэт пісьменніка, тэкст апавядання, мультымедыяная прэзентацыя «Бусел — сімвал міру і дабрабыту», аўдыязапіс песні «Бусел на даху» ў выкананні Сафіі Ратару, відэазапісы пра бусла, малюнкi вучняў. Эпіграф: «Без чалавечнасці не будзе вечнасці» (Пімен Панчанка).

Музычны фон на пачатку заняткаў — песня «Бусел на даху» ў выкананні Сафіі Ратару.

Пасля паведамлення вучня пра асобу пісьменніка дзеці зачытваюць легенду Людмілы Воранавай пра бусла (4 чытальнікі), навуковае і мастацкае апісанне птушкі, вершы пра бусла (выступленні суправаджаюцца мультымедыянай прэзентацыяй). Настаўнік прапануе пытанні да абмеркавання па месце апавядання «Бусліная гісторыя»:

1. Якое ўражанне пакінула ў вас гэта апавяданне?
2. Які момант найбольш узрушыў, усхваляваў?
3. Якая вестка і чаму ўсхвалявала мясцовых жыхароў?
4. Зачытайце эпізод, дзе аўтар апісвае шэсце бусла па вёсцы, перадайце пачуцці герояў, аўтара, свае.
5. Чаму жанчына адкрывае душу незнаёмцу?
6. Чым вас уразіў апавед сямідзесяцігадовай жанчыны?
7. Чаму ніхто не можа вылучыць Язэпа?
8. Аданіце ўчынак Язэпа. Ці можна яго апраўдаць?
9. Пракаментуйце апошнія радкі апавядання: «А бусел усё ж птушка святая».
10. Вызначце тэму, ідэю і праблему твора.
11. Суаднясіце змест апавядання з тэмай нашага ўрока.

З вучнямі паралелі восьмых класаў было праведзена анкетаванне. Хлопцы і дзяўчаты адказвалі на пытанні «Ці маеце вы хатніх жывёл?», «Як ацэньваеце жорсткія адносіны да жывёл?», «Як ставіцеся да прыняцця артыкула ў Крымінальным кодэксе, які прадугледжвае адказнасць за жорсткія адносіны да жывёл?» Вучні-даследчыкі прадстаўляюць вынікі анкетавання, звяртаючыся да прэзентацыі.

Слова настаўніка. Паводле апошняга нацыянальнага перапісу (2014—2015 гадоў), колькасць белых буслоў на Беларусі складае 22—22,5 тысячы пар, а гэта 10% ад сусветнай папуляцыі.

У сучасным грамадстве людзі ўсё часцей звяртаюцца да праблемы аховы жывёл. На міжнародным узроўні прымаюцца прававыя акты ў гэтай галіне. У 2015 годзе ў Крымінальным кодэксе Рэспублікі Беларусь быў уведзены артыкул, які прадугледжвае адказнасць за жорсткія адносіны да жывёл. Зараз мы дамо слова нашаму «юрысту».

Вучань звяртаецца да прэзентацыі і тлумачыць змест артыкула 339-1 Крымінальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь. Клас абмяркоўвае артыкул.

Напрыканцы дзеці праглядаюць відэазапіс пра бусла.

Удзел вучняў у занятках. Вучні ўзялі актыўны ўдзел у абмеркаванні апавядання, адна вучаніца выказала жаданне пазнаёміцца з іншымі творамі Віктара Праўдзіна і падрыхтаваць даследчую работу.

Вынікі. На занятках была звернута ўвага на тое, што маральныя нормы грамадства знаходзяць неспрэчнае адлюстраванне ў заканадаўстве, парушэнне якога можа мець сур’ёзныя наступствы. Гарманічнае суіснаванне чалавека і прыроды — клопат экалагаў, біёлагаў, юрыстаў, пісьменнікаў і прадстаўнікоў многіх іншых прафесій.

Вольга КУЦ, настаўніца беларускай мовы і літаратуры гімназіі № 2 г. Брэста, фота аўтара

НАРОДНЫ ФІЛОСАФ

Творы і астральныя падарожжы Язэпа Драздовіча

Мастацтвазнаўцы падкрэсліваюць: феноменальнасць, таленавітасць і ўпартасць гэтага творцы паўплывалі на развіццё важных працэсаў нацыянальнага Адраджэння. Сёлета 130 гадоў з дня нараджэння мастака-фантаста. Да юбілею майстра Нацыянальны мастацкі музей Беларусі падрыхтаваў экспазіцыю «Сусвет Язэпа Драздовіча», дзе шырока прадстаўлена творчая палітра захапленняў аўтара.

Настолькі маштабна творчасць мастака дэманструюць упершыню. Больш за семдзесят твораў на самыя розныя тэмы. Мастаку было цікава ўсё. Ён паспрабаваў сябе ў жывапісе, графіцы, дэкаратыўна-прыкладным мастацтве. Выстаўка таксама прысвячаецца аднаму з першых даследчыкаў творчасці Язэпа Драздовіча — Арсеню Лісу, які ў 1984 годзе напісаў кнігу пра мастака «Вечны вандроўнік».

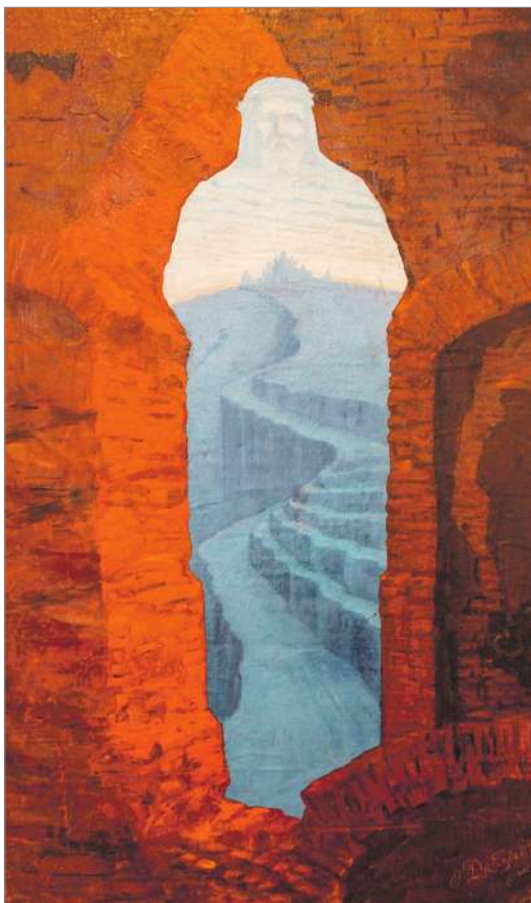
Язэп Драздовіч быў сапраўдны народны філосаф. Аўтар, які адным з першых прызнаў сябе менавіта беларускім мастаком: у яго было пэўнае самаадчуванне. Творчая спадчына Драздовіча ўражае і якасцю, і разнастайнасцю, і колькасцю. Яна звязаная і з этнаграфічнымі вандроўкамі па Беларусі, і з гістарычным жанрам, і з казачнымі замалёўкамі.

Пры ўваходзе ў выставачную прастору глядач бачыць ваенны аўтапартрэт 1943 года. Вайну Язэп Драздовіч перажыў на далёкіх хутарах, хаваючыся ад немцаў. І ў той час актыўна пісаў гістарычныя палотны. Тады ж стварыў і гэты дзіўны аўтапартрэт. У ім аўтар паўстае трохгаловым, паказваючы тры свае жыццёвыя іпастасі: выкладчыка-мастака, астранома і краязнаўцы.

— Калі б была магчымасць па кампазіцыі, яму можна было б дамаляваць яшчэ некалькі галоў, таму што ён сапраўды унікум, — падкрэслівае мастацтвазнаўца, вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея Надзея Усава. — Бо ён жа і археолаг, і этнограф, і нават хірамант. Такіх людзей у 1920-я гады называлі «культурнікамі». Ён ствараў рэльефы на дрэве, пасля якіх мастака сталі называць яшчэ і скульптарам. Гэта быў самабытны творца, які бачыў свет асаблівым, шматузруковым.

Пачынаў Язэп Драздовіч творчы шлях з графікі, ствараў партрэты беларускіх князёў. Вельмі старанна прапрацоўваў кожную дэталю, менавіта ў гэтым ужо быў закладзены яго стыль. Манера напісання вачэй чалавека ў мастака асабліва: маляваў іх вялікімі і выпуклымі. Гэта тыя рысы, па якіх заўсёды пазнавалі пэндзаль Драздовіча.

Многія работы Язэпа Драздовіча захаваліся, таму што іх купляў Беларускі музей Івана Луцкевіча ў Вільні. Калі ў 1941 годзе музей закрылі, работы перадавалі ў розныя інстытуцыі. Яны трапілі ў Акадэмію навук Беларусі, у мастацкі і гістарычны музеі. У Акадэміі навук сёння знаходзяцца дзённікі творцы.

«Прарок», 1931 г.

— У 1970-я гады, даведаўшыся пра Драздовіча, беларускія мастакі на чале з Алесем Марачкіным праявілі ініцыятыву: адправіліся на Дзісеншчыну — месцы, дзе жыў і пісаў мастак, там абыходзілі хаты і выкуплялі дываны, створаныя аўтарам, — тлумачыць Надзея Усава. — Уладальнікі, дарэчы, расставаліся з гэтымі творами мастацтва з вялікім шкадаваннем. Пасля ўсе дываны былі адрэстаўраваныя. У іх можна ўбачыць рысы мадэрну, народную творчасць, рамантычныя матывы. Язэп Драздовіч прыходзіў да людзей і пытаўся, што ім напісаць. Паколькі жыццё ў народа было складанае, усе хацелі бачыць прыгожае. У выніку аўтар часта ствараў рамантычны пейзаж начнога характару. Гэта была асабліва частка яго творчасці, таму яна ў цэнтры нашай экспазіцыі.

На выстаўцы разам з дыванамі прадстаўлены жывапісныя гістарычныя палотны з калекцыі Музея старажытна-беларускай культуры, якія вельмі рэдка выстаўляліся. Напрыклад, «Выгнанне народнага князя», напісанае ў 1946 годзе, альбо «Усяслаў Чарадзеі пад Гародняй». Таксама дэманструюцца шаржавана-карыкатурныя творы, праз якія Язэп Драздовіч высмейваў прагнасць і меркантильнасць. Адна з галоўных адметнасцяў экспазіцыі — серыя твораў, прысвечаных Францыску Скарыну.

Некаторыя работы на выстаўцы прадстаўлены з драўлянымі рамамі, якія мастак ствараў сам. Ён першы ў краіне распачаў гэтую традыцыю. Заўсёды вельмі сур'ёзна падыходзіў да афармлення рамы: быў цудоўны разьбяр, таму яму ўдавалася ствараць непаўторныя арнаменты.

Язэп Драздовіч ствараў ілюстрацыі для многіх выданняў, у тым ліку для газеты «Наша ніва». Спачатку мастаку плацілі добра, а пасля сітуацыя змянілася і трэба было шукаць, дзе зарабляць на хлеб. Пры Беларускім музеі Івана Луцкевіча Язэп Драздовіч стварыў невялікі кіёск сувеніраў, дзе рэзаў драўляныя кіі, якія карысталіся вялікім поспехам. Прадаваў іх за невялікія грошы, але паколькі куплялі шмат, то зарабіць можна было добра. Некалькі кіёў прадстаўлена на выстаўцы.

А карціна «Прарок» — фактычна адна з першых работ беларускага сімвалізму: акно байніцы, выражанае па форме сілуэта прарока, праз якое глядач бачыць акно да нябеснага горада. Такі «наіўны сімвалізм». Калі творца адаслаў некалькі такіх карцін у «Нашу ніву», яму адказвалі, што сімвалізм нікому не цікавы і не зразумелы, і папрасілі дасылаць ілюстрацыі і краязнаўчыя замалёўкі... Драздовіч хацеў зрабіць выстаўку сімвалічных работ, але нават блізкі і сябры яго не падтрымалі. Гэта сумны факт біяграфіі творцы: ён лічыў сябе адзінокам.

— Язэп Драздовіч ніколі не меў сям'і. Толькі аднойчы, калі выкладаў у гімназіі, закахаўся ў сваю вучаніцу Жэнечку і нават вырашыў пасватацца да яе, — расказвае Надзея Усава. — Але бацькі дзяўчыны сказалі, што ён вельмі дзіўны і забаранілі дачцэ ісці за мастака. З таго моманту творца больш не спрабаваў уладкаваць асабістае жыццё і не думаў пра наладжванне побыту. Ужо за савецкім часам яму далі дом і карову, а ён не ведаў, што з гэтым рабіць. Шмат часу пражыў у сям'і братоў, часта вандраваў па вёсках. За дзень мог праходзіць па

«Аўтапартрэт», 1943 г.

50 кіламетраў пешшу. Яму падабалася мяняць уражанні, гутарыць з людзьмі. У многіх дамах яго ведалі і падкормлівалі. Быў жаданым госцем і часта начаваў у адрынах, дзе збіраліся дзеці, і ён расказаў ім гісторыі пра Сусвет...

Больш за ўсё Язэп Драздовіч вядомы як чалавек, які першы — у пачатку 1920—1930-х гадоў — пачаў пісаць іншапланецян. Пасля таго, як яго выгналі з-за працоўнай спрэчкі з гімназіі, ён пасяліўся ў Вільні, хадзіў у бібліятэку і стаў вывучаць кнігі па астраноміі. Здымаў пакой на гарышчы. І, застаючыся саманасам, мог уваходзіць у стан трансу, знаходзячыся на мяжы сну і явы. Казаў, што падчас астральных падарожжаў лётаў над планетамі і бачыў, як яму махалі рукамі іншапланецяне. Замалёўваў убачанае, ствараючы фантазійную ўтопію.

— Заявы мастака пра сустрэчы з іншапланетнымі істотамі выклікалі ў людзей усмешку, — расказвае Надзея Усава. — А жонка Браніслава Тарашкевіча пісала, што адзін з прафесараў даваў Драздовічу вялікія грошы, каб той выступіў з лекцыяй перад студэнтамі-медыкамі з мэтай прадэманстраваць ім адну з праяў шызафрэнні. Мастак з абурэннем адмовіўся, нягледзячы на тое, што быў чалавекам небагатым і ў сродках меў патрэбу. Быў упэўнены ў тым, што нармальны, а ўсё, што бачыць, — гэта рэальнасць.

Напрыканцы жыцця мастак вельмі хацеў сабраць свае творы, каб арганізаваць выстаўку. Аднак не паспеў. У 1954 годзе яго знайшлі хутаране на дарозе без прытомнасці. Ён памёр у забыцці ў сельскай лярні. Пахавалі Драздовіча ў Ліплянах. Труны не было, таму цела мастака толькі абматалі белай тканінай...

Так скончыўся зямны шлях чалавека, які стварыў некалькі светаў, — рэальных і тых, што здаваліся фантастычнымі. А праз 5 гадоў пасля яго смерці быў запушчаны першы штучны спадарожнік Зямлі, праз 7 гадоў паляцеў у космас першы чалавек, а праз 15 — людзі ступілі на паверхню Месяца, як і прадказваў Язэп Драздовіч.

Вікторыя АСКЕРА

Гісторыя як цуд

у ілюстрацыях Паўла Татарнікава

выстаўкі зразумець, якім велізарным багаццем валодае Беларусь і як неабходна яго захоўваць у розных формах: мастацкіх, музычных, духоўных...

— Мы павінны думаць пра тое, што будуць ведаць наступныя пакаленні пра нашу жыццё, культуру і традыцыі. Калі пра гэта не паклапаціцца сёння, заўтра ўсё можа знікнуць, — упэўнены Павел Татарнікаў. — Калі малюю, заўсёды думаю, пра што мне было б цікава даведацца, калі быў падлеткам. Сюжэт будую так, каб асноўная тэма была зразумелая не толькі, напрыклад, даросламу чалавеку, але і 14-гадоваму юнаку. Мне здаецца, вельмі важна не навіязваць нацыянальную ідэю, а зацікавіць ёю.

У стылістыцы і вобразнасці твораў Паўла Татарнікава спалучаецца гістарычная дакладнасць і казачны рамантызм. Што б ні ілюстравалі мастак: беларускія казкі, гістарычныя апавяданні ці легенды — усім кнігам спадарожнічае поспех і цікавасць чытачоў, як дзяцей, так і дарослых.

Татарнікаў часта стварае вобразы, арыентуючыся на пэўныя рысы сваіх блізкіх і знаёмых. Аўтар падкрэслівае, што задача мастака-ілюстратара — стварыць вобраз. Не апісаць, не паўтарыць тэкст малюнкам, а дадаць рэальнасці. Тады і кніга атрымаецца як сусветны твор, а ілюстрацыя ў ёй будзе ўспрымацца як мастацтва.

Цяпер творца працуе над некалькімі праектамі. Але прызнаецца, што серыя «Маляўнічая гісторыя Радзімы» — быццам доўгачаканае дзіця, бо ідэі выпявалі гадамі. Серыя стала своеасаблівым падарункам Анатолю Бутэвічу да 70-годдзя. Выстаўка будзе працаваць амаль да канца лета, наведаць яе можна, прад'явіўшы чытацкі білет альбо пашпарт.

Вікторыя АСКЕРА

Беларускі мастак-ілюстратар Павел Татарнікаў зноў здзіўляе аматараў якаснага малюнка і кнігі серыяй цікавых ілюстрацый «Маляўнічая гісторыя Радзімы» да беларускіх народных казак у апрацоўцы Уладзіміра Ягоўдзіка «Залатая шарсцінка, срэбная павуцінка» і да серыі кніг Анатоля Бутэвіча «Сем цудаў Беларусі». Ілюстрацыі экспануюцца ў Прэзідэнцкай бібліятэцы.

У гэты праект мастак уклаў вялікую частку душы. На творчай сустрэчы Павел Татарнікаў падкрэсліў, што праз свае ілюстрацыі запрашае і чытачоў кнігі, і глядачоў

«WriteBox»: Пішы! Чытай!

3 21 па 24 чэрвеня ў Мінску прайшоў заключны этап конкурсу-фестывалю сучаснай беларускай драматургіі «WriteBox». У фармаце сцэнічных чытанняў прагучалі сем найноўшых беларускіх п'ес. Адвечнае пытанне недасканаласці свету гэтым разам асэнсоўвалася драматургамі ў жанры тэатральнага трылера ды эксперыментах з драматургіяй для дзяцей, у разважаннях пра варыяцый гвалту ды пра непарыўную сувязь вяскоўцаў і гараджан...

Сёлета конкурс-фестываль «WriteBox» — незалежная ініцыятыва тэатразнаўцы і тэатральнага менеджэра Віктарыі Беляковай — прайшоў трэці раз. Яго мэты застаюцца нязменнымі: пошук лепшых найноўшых тэкстаў, выяўленне тэндэнцый і асаблівасцей сучаснай беларускай драматургіі, стварэнне прафесійнага поля для развіцця аўтараў. А парадкавы нумар III сведчыць адначасова і пра сур'ёзнасць намераў арганізатараў, і пра неабходнасць конкурсу-фестывалю айчыннаму тэатральнаму працэсу. Калі прызнаваць лічбы лепшым сведкам паспяховасці, то варта згадаць, што ў гэтым годзе на «WriteBox» было даслана 36 п'ес, створаных беларускімі драматургамі на працягу 2017-га. Каманда рыдараў абрала з гэтай колькасці 6 тэкстаў, якія былі ўвасоблены ў сцэнічных чытаннях. Па-за конкурсам прачыталі новую п'есу Дзмітрыя Багаслаўскага «Нічы-пар. Сказ пра бязмытныя часы і шлях далёкі, але заўсёды канечны, як заведзена, так, і не намі тое прыдуманна».

Якія ж тэндэнцыі выявіў «WriteBox-2018»? Найперш, канечне, заўважныя абнаўленні ў тэматычнай разнастайнасці. Гэтым разам акцэнтавала на сабе ўвагу гендарная тэма. П'есы Алёны Іванюшанкі «Шкура» і Кацярыны Чэкатоўскай «Мастэктамія», галоўныя гераіні якіх падвяргаюцца гвалту ў розных праявах, выклікалі найбольш бурныя дыскусіі на абмеркаваннях пасля чытанняў. Нечакана для досыць урбаністычнага кантэксту сучаснай беларускай драматургіі паўстала вясковая тэма. Аўтар п'есы «І лісце вернецца да каранёў...» Аляксандр Савуха стварыў адметнае выказванне пра тое, што такое вёска для моладзі. Яшчэ адной характэрнай рысай праграмы гэтага года стала праблемная драматургія для дзяцей і падлеткаў. Гэта ўжо згаданая «Шкура» — няпростая гісторыя духоўнага і цялеснага

сталення; а таксама п'еса Андрэя Іванова «Жнівень-6» пра хлопчыка, які перажывае смерць блізкага чалавека ва ўяўных касмічных вандроўках.

Праграма конкурсу-фестывалю зрабіла заўважным і тое, як дакументальная эстэтычная мадэль страчвае свой артадаксальны падыход да рэчаіснасці і аздабляецца метафарычнасцю. Напрыклад, у п'есе «Мастэктамія», дзе галоўная гераіня распавядае пра свой досвед выдалення малочных залоз праз дамаганні мужчынаў, фактычна легітымізаваных нашым грамадствам. Большасць распаведзеных у «Мастэктаміі» гісторый, дзе жанчына становіцца ахвярай, выглядаюць дакументальнымі, а вось сам акт пазбаўлення грудзей выглядае ў большай ступені сімвалічным, чым сапраўдным. Гэта хутчэй метафара пазбаўлення жаноцкасці, чаго вымагае існаванне ў навакольным свеце. Ці п'еса «Саманаводны бог» Канстанціна Сцешыка, дзе гісторыя дзетдомаўцаў, на якіх палое свет, становіцца то трылерам, то страшнай казкай, то камедыяй абсурду.

Што ж датычыцца рэжысёрскіх рашэнняў, то адметнасцю «WriteBox-2018» стаў аўдыявізуальны кірунак. Так, для п'есы Аляксея Макейчыка «Абжываючы бетон» — гісторыя ўзаемаадносін сучасных маладых людзей і іх спроб пераадолець крызіс — рэжысёр Антон Макуха прапанаваў фармат відэачыткі (ці тэлечыткі, па аналогіі з тэлеспектаклем, як трапна заўважыў на абмеркаванні адзін з гледачоў). Тэкст п'есы быў прачытаны акцёра-

мі ў бетонных лакацях прасторы Ok16 ды наваколля, запісаны на відэа і ў запісе прадэманстраваны гледачам. Сярод вартасцяў спалучэння моў тэатра і кіно — разнастайнасць і метафарычнасць лакацый калі рэальныя бетонныя «заднікі» штокадр вяртае нас да назвы п'есы і яе звышідэі; буйныя планы, якія дазваляюць у большай ступені засяродзіцца на героях і іх пачуццях; спалучэнне тэатральнага спосабу існавання і кінапрэзентацыі мастацкага выказвання, што нараджае спецыфічны эффект глядацкага ўспрымання — тэатральнае суіснаванне залы і сцэны на экраннай адлегласці.

Гледачам, што прыйшлі на чытку п'есы «Саманаводны бог», рэжысёр Юра Дзівакоў прапанаваў напачатку знайсці сваё месца ў хаатычна арганізаванай прасторы залы, а потым паслухаць у поўнай цемры

аўдыязапіс страшнай гісторыі пра брата і сястру, якія намагаюцца выжыць у апакаліптычным свеце, дзе мясцовы канібал яшчэ не самы горшы чалавек. Такое рашэнне, па-першае, падтрымлівае адзін з галоўных тэзісаў сучаснага тэатральнага працэсу: спектакль адбываецца ў галаве гледача. Па-другое, стварае патрэбную дыстанцыю, на якой кожны сам абірае, як візуалізаваць жорсткасць сцэны гэтага тэксту-гін'ёлю. Па-трэцяе, стварае патрэбную атмасферу суцэльнай цемры, што ахутала свет, і адначасова падабенствам да жажліўчыкаў з дзяцінства (памятаеце: у чорным-чорным горадзе, на чорнай-чорнай вуліцы...) адкрывае абсурдны чорны гумар гэтага тэксту.

Увогуле ж «WriteBox» адлюстроўвае тую станоўчую дынаміку, што паступова ўтвараецца вакол з'явы-брэнду «сучасная беларуская драматургія». Мы ўжо не аддаём выключна на водкуп блізкага замежжа рэагаванне на стварэнне тэкстаў, а здольныя самі адсачыць з'яўленне новых п'ес і выбраць з іх лепшыя. Таму, відаць, можна спадзявацца і на тое, што з цягам часу ініцыятыва «WriteBox» надаць імпульс і для наступнага кроку ўдзельнікаў тэатральнага працэсу — з'яўлення больш трывалых сувязей паміж сучаснымі драматургамі і тэатральным рэпертуарам.

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ
Фота прадстаўлена «WriteBox»

УСЕ РАЗАМ, НАПАЎГОЛАСУ...

Ці магчыма зрабіць самастойны тэатральны твор, калі існуе (і даволі папулярны) мастацкі фільм? Здавалася, стваральнікі мюзікла «Звычайны цуд» (тэатр «Тэрыторыя мюзікла») вельмі рызыкавалі. Вядома, што «раскручаная» гісторыя заўсёды больш прыцягвае, чым прэм'ера зусім невядомага твора. Але і адказнасць (асабліва з улікам зорнага складу ў фільме рэжысёра Марка Захарова) большая. І, здаецца, прысутнічае спакуса спекуляваць на ўжо знаёмых вобразах — правяраных, любімых...

Да гонару рэжысёра Настасі Грыненкі і мастака Андрэя Меранкова, якія прадумалі сцэнічнае ўвасабленне гэтай гісторыі, яны вельмі стараліся адысці ад паўтараў вобразаў герояў і распавесці ўсё ж пра свой «Звычайны цуд». Аднак адсылка да фільма (зусім пра яго забыць не выпадае!) прысутнічае: у выглядзе паветраных шарыкаў, што лунаюць над сцэнай. Але позірк на іх спыняецца толькі на пачатку спектакля, і ў спалучэнні з першымі гукамі музыкі, вядомай па фільме, яны разам уцягваюць у чужую казку Яўгена Шварца, што лягла ў аснову твора — кінематаграфічнага і потым сцэнічнага. Але далей спектакль жыве сваім асобным жыццём. І становіцца зразумела, навошта паўтараць у тэатры тое, што ўжо добра вядомае. Фільм існуе без нас, мы назіраем за гісторыяй збоку. Тэатральная сцэна нібыта таксама на адлегласці ад крэслаў у глядзельнай зале. Але яна дае адчуванне далучанасці да таго, што адбываецца ў цябе перад вачыма. Яшчэ і арганізатары паказу працавалі на гэта: да пачатку спектакля сярод гледачоў былі заўважаны асобы ў стылізаваных строях, нібыта з паралельнага вымярэння. Яны потым уладкаваліся ў зале, і было адчуванне, што ўсе мы — падуладныя волі чараўніка і падданыя казаннага каралёва.

А калі сцэна стала напаўняцца героямі, узнікла адчуванне, што яны жывуць сваім жыццём. Часткова ў

гэтым заслуга менавіта тых, хто распрацоўваў канцэптуальнае вырашэнне мінскай пастаноўкі (пастановачная група), а часткова — музычнага твора. Таму што тэкст, які прамаўляецца артыстамі, мінімальны. У асноўным гісторыя распавядаецца менавіта праз музычныя нумары. І тут сапраўды папрацавалі стваральнікі Юлій Кім (аўтар слоў), і Генадзь Гладкоў (аўтар музыкі). Яны стварылі асобныя нумары, якія даюць дадатковую (музычную) характарыстыку героям і тлумачаць сюжэтныя перыпетыі. Дзякуючы дадатковым музычным нумарам адчуваецца каханне Чараўніка да жонкі, зразумела, чаму ён усю гэтую гісторыю прыдумай. Чараўнік — Дзмітрый Якубовіч — наогул здолеў пазбегнуць параўнанняў з Алегам Янкоўскім. Яго герой — задзірысты і творчы, кемлівы і недзе авантурны. Вельмі стараліся і маладыя артысты іграць сваю рамантычную гісторыю. Іншай атрымалася Прынцэса ў Алены Бабы: казанная лялечка напачатку, яна бывае і свавольнай, і рамантычна-засяроджанай. А вось Мядзведзь Эдуарда Вайніловіча падаецца надта стрыманым і не такім гарачым, як кінаперсанаж. Абаяльны — але па-іншаму — кароль у выкананні Аляксандра Асіпца. І яго хочацца прыняць як кіраўніка гэтага каралеўства, з уласцівай яму харызмай. Але некаторыя вобразы (свядома ці падсвядома) усё ж просяцца да параўнання з фільмам. Тым не менш жыццё ўсіх персанажаў недзе казаннае — мастак па касцюмах Юлія Бабаева гэта пастаралася падкрэсліць. А ў чымсьці гэтае жыццё і рэальнае, таму што ўваходзіць у залу, распаўсюджваецца на ўсіх прысутных праз рамантычныя мары і думкі пра сапраўдныя цуды, што падуладныя кожнаму. Таму пытанне «Навошта гэта ставіць?» паступова адпадае. Яшчэ таму, што героі старога (ужо, як ні сумна!) фільма ў выкананні савецкіх зорак цяпер не ўспрымаюцца моладдзю: тых, каго памятаюць бацькі ці бабулі з дзядулямі, іх нашчадкі могуць

Фота Анажэні Грыненкі

ужо не ведаць. Ім бліжэй будучы якраз сучасныя, рэальныя выканаўцы, іх аднагодкі, якія са сцэны распавядаюць гісторыю менавіта для іх. А яна сама па сабе такая чужоўная, што пасля хочацца спяваць...

Ларыса ЦІМОШЫК

З адчуваннем болю

Чалавек у кантэксце ўзрушэнняў: погляд дакументалістаў

У адрозненне ад тэмы Другой сусветнай вайны афганская вайна у дакументальным кінематографі не прайшла «гераічны» перыяд. Гэты аспект знайшоў адлюстраванне толькі ў перыёдыцы і ў мастацкіх прыгодніцкіх фільмах. Дакументальны экран адразу звярнуўся ўглыб гэтай тэмы. І не толькі...

ГІСТОРЫІ-СПОВЕДЗІ

Упершыню аб афганскай тэме ў неігравым кіно асцэрожна загаварылі з экрана ў знакамітай карціне Ю. Подніека «Ці лёгка быць маладым?» (1986). На экране з'явіліся маладыя людзі, якія гаварылі пра гэту вайну без пафасу і рамантызму. Фільм «Боль» (1988, рэжысёр С. Лук'янчыкаў) стаў адной з першых работ у савецкім дакументальным кінематографі, якая звярнулася да глыбокага даследавання тэмы вайны ў Афганістане.

Беларускі фільм «Боль» выйшаў на экраны пасля фільма расійскага рэжысёра Т. Чубаковай «Вяртанне» (ЦСДФ, 1987), які працягнуў даследаванне праблемы, якую назавуць «афганскім сіндромам» пакалення. Фільм быў зроблены ў строгай стылістыцы дакумента без усякіх вытанчанасцяў і каментарыяў, амаль на адных сінхронах. Кінастужка беларускіх кінематографістаў была іншай і па форме, і па канцэпцыі; яна паказала, што трагічны лёс пакалення, якое адваявала, — гэта толькі вяршыня айсберга. Фільм развёў памылковую думку аб тым, што беларускі кінематограф — гэта кінематограф мастацка-сацыялагічны і ў ім зусім не развіты мастацка-філасофскі кірунак. Нефармальнае асэнсаванне падзей дало падставу для пошуку нетрадыцыйных форм асобнага асэнсавання матэрыялу. Кінастужка пабудавана такім чынам, што ў ёй арганічна спалучаюцца некалькі важкіх у сэнсавым і мастацкім змесце драматургічных ліній: споведзі юнакоў, якія вярнуліся з гэтай вайны пакалечанымі ў прамым і пераносным сэнсе, перамяжоўваюцца аповедамі тых, хто павінен дажываць сваё жыццё без загінулых дзяцей і мужоў.

Аўтары адмовіліся ад традыцыйнага дыктарскага каментарыя. У карціне ён персаніфікаваны пісьменнікам Алесем Адамовічам і святаром айцом Віктарам Радамысльскім. Фільм пачынаўся з кадраў памінальнай службы і заканчваўся сцэнамі хрышчэння. Хрысціянскі пункт погляду быў выяўлены не проста ў паказе царкоўных рытуалаў, а ў імкненні з хрысціянскага ракурсу асэнсаваць трагічную тэму. Менавіта святару невялікай пасялковай царквы, дзе адбываліся паніхыды па загінулых воінах, было дадзена галоўнае Слова аб мінулых падзеях, і яго разважанні ўнеслі ў трагічны матэрыял фільма моцны зарад духоўнасці. З дакументальнага экрана ўпершыню адкрыта загаварылі аб тым, што «жыць так, як быццам смерці няма, — не па-хрысціянску». Маці аднаго з загінулых, па словах айца Віктара, «жыве ў іншай рэальнасці, таму што і яна забітая»; ёй не дазволілі пахаваць сына паводле хрысціянскага абраду.

Трагізм надзённага існавання людзей, якія жывуць з пастаянным адчуваннем болю і адчаю, высвечваўся ў кадрах кіназіранняў за рэальным жыццём. Фільм складаецца з мноства гісторый-эпізодаў, пабудаваных у форме бязлітасных і горкіх споведзяў маладых удоў, бацькоў загінулых і хлопцаў, якія вярнуліся з вайны фізічна і маральна скалечаныя. Гісторыі-споведзі чаргаваліся з эпізодамі «плыні жыцця». У кожным эпізодзе быў моцны эмацыянальны зарад. Неаднаразовае ўкрапанне ў плынь фільма кадраў-сімвалаў з манатоннымі дзеяннямі чалавека, які сек дрывы, і жанчыны, што аўтаматычна збірала ў восеньскім лесе сухое ламачка, і эпізодаў, зманціраваных паводле прынцыпу «мантажу атракцыёнаў», надалі фільму трагічнае філасофскае гучанне. З сацыяльнага пласта фільм пераходзіў у план духоўнага свету асобы. Кожны кадр, падзея ў карціне адзначалі траекторыю руху сюжэта ў каардынатах жыцця і смерці. Метафарычны сэнс набывалі сцэны пахавання загінулых і прылёту знявечаных салдат у ваенны аэрапорт. Прасякнутыя ўнутраным напружаннем, яны сталі вобразам жыцця, паказанага ў яго рэальным цячэнні.

Агульны пасыл карціны, яе інтанацыя былі пазбаўлены беспрасветнасці і адчаю. Арганічным завяршэннем галоўнай тэмы, накіраванай на адраджэнне душы, сталі сцэны хрышчэння ў фінале фільма.

АГУЧАНЫЯ ПЫТАННІ

Наступныя карціны гэтай тэматыкі «Я з падпарадкавання выйшаў» (1990) і «Сорам» (1991) былі зняты С. Лук'янчыкавым па сцэнарыях С. Алексіевіч у жанравай мадэлі кінааповесці з імкненнем да тэлевізійнай стылістыкі. Экранны час дзеяння ахопліваў 1985—1989 гады. У дылогіі быў выкарыстаны ўнікальны для таго часу хронікальны матэрыял сучаснай гісторыі — кіназдымкі

Капіца на Востраве слёз у Мінску.

французскага журналіста ў лагеры для інтэрніраваных савецкіх салдат. Адзін з іх, Мікалай, стаў асноўным героем абодвух стужак. Па шчаслівым збегу абставін французскаму рэпарцёру, рускаму па паходжанні, выпала нагода вызваліць яго з палону ў душманаў. Былы палонны салдат вярнуўся на радзіму ў сяло Разанскай вобласці.

Стылістыка і інтанацыя абодвух фільмаў у адрозненне ад «Болю» аказалася больш бясстрасная, хаця аўтары выбудоввалі драматургію фільма ў адпаведнасці з драматургіяй рэальнага жыцця герояў. У пачатку карціны «Сорам» знясілены герой Мікалай паказаны пасля чатырох гадоў палону ў душманаў. Далей у стужцы паказана жыццё героя, які пасля розных перыпетый трапіў дадому ў Расію ў вёску Кацярынаўку, ажаніўся, стаў бацькам. Здаецца, што аўтары фільма разгубіліся ў сітуацыі, калі вобразная сістэма стужкі вырастала з рэалій надзённага жыцця, і сітуацыя, у якой не адбывалася сенсачных падзей, падалася ім нецікавай. Па-за ўвагай кінематографістаў засталіся постаці двух самых блізкіх жанчын галоўнага героя — жонкі і маці. Гэта датычыла не столькі сюжэтнага асэнсавання іх уплыву на асобу Мікалая, колькі мастацкага аналізу арыгінальных асоб, якія ўяўлялі сабою нацыянальныя жаночы архетып. Асабліва выразным носьбітам яго была ў стужцы маці Мікалая з яе аповедамі пра сны — прадвеснікі і бяды, і шчасця сына — «птушка белая вялікая як ша-рахнула ў вароты — ... да вяртання».

Сярод герояў стужак былі тыя, хто сталі невяртанцамі і пачалі новае жыццё за мяжой. Іх з'яўленне на экране проста зафіксавала прынцыпова новыя тыпы герояў. У абодвух фільмах было наогул заяўлена яшчэ мноства разнастайных герояў, якія маглі б стаць падставай для глыбокага даследавання канкрэтнага і агульнага чалавечага характару: герой (воін і палоннік), сябры па палоне, выратавальнік. Але амаль усе драматургічныя сувязі «правіслі», і характары засталіся на ўзроўні эскізаў. У фільмах на канкрэтным матэрыяле маглі вызначыцца і класічныя матывы, сярод якіх быў улісавы сюжэт доўгай адсутнасці, тэма вяртання і вярнасці з вобразам сучаснай вясковай Пенелопы. «У выніку атрымалася, што рэжысёр нібыта прабег па моцнай клавіратуры антычных міфаў і архетыпаў», — пісалі ў прэс-рэлізе III Міжнароднага фестывалю неігравага кіно «Пасланне да чалавека» (1993). І там жа: «Фільм настройваецца на тэму вонкавых неадпаведнасцяў, але зусім не займаецца іх развіццём...»

Гэтыя фільмы завяршылі экраннае даследаванне тэмы ахвяр афганскай вайны на пэўным этапе развіцця кінематографа. Разам з афганскай вайной яны таксама сталі фактамі гісторыі, што адыходзіла. Можна асобна распавядаць наогул таго, чаму ў выніку рэальны матэрыял не спалучыўся з вобразна-філасофскім культуралагічным асэнсаваннем. Магчыма, патрэбна, каб прайшоў час і з'явілася тая дыстанцыя, якая дасць падставу для новага глыбокага асэнсавання. Гэтыя фільмы ў нейкім сэнсе адлюстравалі агульную разгубленасць кінематографістаў перад новай сітуацыяй у кінамастацтве пасля працэсу дэміфалагізацыі, калі «павінен быў наступіць час пошуку новай праграмы — ідэалагічнай, псіхалагічнай і эстэтычнай. Зразумела, што не дакументалісты былі вінаватыя ў тым, што такой праграмы фактычна не было ў самога грамадства» («Искусство кино», № 2, 1990). Літаратура і мастацтва яшчэ адкрывалі для сябе новую сацыяльную эстэтычную рэальнасць, якая імкліва змянялася і ставіла новыя пытанні.

СПАЧУВАЛЬНЫ ПОГЛЯД

«Што ўяўляе сабою сёння наш беларускі дакументальны кінематограф?.. Ці ўбачым мы на экране фільмы, якія б глыбока адлюстроўвалі працэсы ў рэспубліцы і наогул — новыя добрыя дакументальныя кіналенцы?» — так пачынаўся ў газеце «Знамя юности» артыкул, зроблены у жанры круглага стала з удзелам крытыкаў і рэжысёраў-дакументалістаў, якія абмяркоўвалі вынікі фестывалю-агляду «Вясна—90» кінастудыі «Беларусьфільм». Гэтыя крытычныя пытанні пры іх адноснай справядлівасці былі выкліканы працягам тэндэнцыі па-ранейшаму лічыць крытэрыямі поспеху існаванне «выкрывальных», скандальных работ. Усесаюзнае экран шукаў скандальных герояў, а беларускі працягваў даследаванне ў напрамках на шляху да чалавека.

Пры некаторай эстэтычнай абмежаванасці беларускія фільмы выявілі ўласны канцэптually-эстэтычны падыход у паказе і асэнсаванні сучаснасці. Пасля землятрус у Спітаку амаль на наступны дзень рэжысёр М. Жданоўскі вырашыў здымаць фільм, прысвечаны гэтай трагедыі. Па ягоных словах, уся кінастудыя дапамагала здымачнай групе фільма ў зборах і падрыхтоўцы к прыбыццю на месца трагедыі. Хутка на экраны выйшла стужка «Цавэд танэм. Арменія. Фрагменты трагедыі».

На апошнім Усесаюзным фестывалі неігравага кіно ў Варонежы работа беларускіх кінематографістаў, апроч стужкі армянскага рэжысёра Р. Геваркянца, аказалася адзінай, прысвечанай гэтай тэме. Армянская кінематографісты былі шчыра ўзрушаны не толькі матэрыялам карціны, але і самім фактам звяроту беларускіх кінематографістаў да трагедыі ў Арменіі. Гэта работа Жданоўскага стала адлюстраваннем пэўнай тэндэнцыі развіцця нацыянальнага кінематографа. У той час як героямі саюзнага экрана становіліся «персанажы міжклетачнай прасторы, што раней знаходзіліся на перыферыі кінематографічных інтарэсаў, бо не адпавядалі грамадскаму ідэалу» (А. Бабкова, Н. Фральцова, «Всё впереди?». «Искусство кино», № 4, 1990.), у беларускім дакументальным кіно працягвалі здымаць кіно, фарміраваўся свой «тэматычны слоўнік», які вызначыў «асаблівы гуманістычны спачувальны погляд на чалавека».

Фільм Жданоўскага не проста зафіксаваў хроніку трагічных падзей са шчырымі і цяжкімі кадрамі — радамі бяскончых трун і аглушаных бядою людзей. Ён стаў таксама чарговым адлюстраваннем разгубленасці грамадства ў новай гістарычнай сітуацыі. Стужка пабудавана як спроба па-сацыяльна-філасофску асэнсаваць трагічную падзею новай гісторыі. Драматургія фільма нелінейная, яна складаецца з розных міні-частак. Асацыятыўна-эмацыянальны роздум аўтараў адлюстравваўся не толькі ў стылістыцы фільма, але і ў назвах, вызначаных аўтарамі наступнымі цітрамі: «...нават не вашы суайчыннікі», «...і дзень і ноч», «Няўжо гісторыя нічым не вучыць?», «саракавы дзень». Хронікальны матэрыял асэнсоўваўся пластычна і вербальна ў каментарыях святараў, значных дзеячаў армянскай культуры і навукі (паэта Геворга Эміна, акадэміка С. Араўшаняна і інш.). Публіцыстычнае гучанне тэм сацыяльнай і маральнай глухаты суаднеслася ў фільме з філасофска-трагедычным гучаннем тэмы жыцця і смерці, лютасці і міласэрнасці.

Галіна ШУР

МУЗЫКА ЛЕТНЯГА СОНЦА

«Сусвет аб'яднаны гармоніяй гукаў.
Нават нябёсы перамяшчаюцца пад уздзеяннем мадуляцый».
Ісідор Сявільскі

Ларыса СІМАКОВІЧ,
кампазітар

Дзень летняга сонцастаяння — знакавае спыненне дхуткапыннага часу — прывабіў некалі сваёй выключнасцю амерыканца Джоэля Коэна: узнікла ідэя дня Сусветнай музыкі. Жавыя французы ідэю падхапілі ледзь не з паветра, за імгненне да таго, як яна паспела прызямліцца на мяжы з іншай краінай.

Сусветны дзень музыкі. Разам з Парыжам яго адзначаюць больш за 110 дзяржаў і 340 гарадоў па ўсім свеце.

Музыка, сапраўды, гучыць паўсюль: у канцэртных залах, на вуліцах, на плошчах, у кватэрах. Спяваюць, танцуюць хто як можа. Граюць на розных (і па-рознаму!) музычных інструментах, утвараюць між сабой разнастайныя спантанныя дуэты, трыя, квартэты... Рытм трымаецца ў кожным, у кім ён ёсць! Ён пануе, не паспяваючы за гарачымі эманациямі. Пякучае несупадзенне падпальвае лёгкае паветра, гарачы вецер выносіць вір на край экстазу... О, прагныя імгненні жыцця... «...справа ў тым, што музыка мае глыбокую сувязь з архетыпным матэрыялам, настолькі глыбокую, што нават тыя, хто выконвае яе, да канца не разумеюць таго...» (К. Юнг)

Вядомыя музыканты свету выкрэсліваюць гэты дзень з гастрольнага графіка загадзя. Ён не прынясе прыбытак у бюджэт, але дазволіць наведаць Францыю і разам з усімі адзначыць Сусветны дзень музыкі на імправізаваных сцэнічных пляцоўках, у кавярнях, скверах, вуліцах, нават на дахах дамоў.

Суцэльныя парады па ўсёй краіне без мілітарысцкага душка. Парады аркестраў, разгорнутыя панарамы канцэртаў, жанраў — ад класічных да ультрасучасных, ад маленькіх да буйнамаштабных. На цішыню гэтым днём не спадзявайся. Святочны настрой разбухае куццёй і ліецца праз край. Вірыць да ночы. Раніца не падаецца стомленай.

Стракатасць і разнастайнасць гудбаў ствараюць ні на што не падобны працяглы цуд. Дзень становіцца непаўторным і запамінальным. «Амбрэ» музыкі доўга стаіць у паветры горада, густымі абертанамі вісіць над плошчамі, скверамі, вуліцамі, па якіх шпацыруюць маленькія і дарослыя французы.

Людзі радуецца жыццю. Абуджаныя музыкай, яны памяншаюць «прозу» горада. Пад жыццёвымі клопатамі і мітрэнгамі зіхаціць здольнасць да прыгожага і імкненне да дзівоснага. Здзіўляльнае супадзенне ментальных струн, якое яднае Францыю і Беларусь. Ці не таму Станіслаў Манюшка жартаваў: «...што датычыцца Вальтэра, то няма чаго і сумнявацца, што ён мінчанін. Не ведаю, чаму Мальер лічыў сябе французам, калі ў Мінску паказваюць вуліцу, дзе ён нарадзіўся...»

...вуліца выгінаецца імёны мяняючы,
складаецца ў горад як лісьце дрэва
і гэтак даўно — да мяне яшчэ,
дамінуючы над паветраным ды карэнным...

Музыка летняга сонца ў краіне Беларусь — арнамент на ручніку — даўно знаёмы і да канца не разгаданы. Насельніцтву краіны са складанай эканомікай і няпростым жыццём яе пакуль хапае імпульсу хіба што з замілаваннем глядзець на той ручнік. Чытаць знакі — перавага адчайных і ахвярных, рызыкаўных і бескарыслівых, тых, каго немагчыма абмежаваць дазволенымі рытуаламі, святамі, ушанаваннямі.

Сусветны дзень музыкі далучыў акадэмічную музыку краіны да музыкуючай Еўропы. 21 чэрвеня Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр на чале з галоўным дырыжорам Аляксандрам Анісімавым заключным канцэртам сімфанічнага сезона на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі абвясціў Сусветны дзень музыкі праграмай, насычанай нацыянальным каларытам, — іспанскім, армянскім. Не айчынным. «...Дзень вялікі, а луста малая...»

«...дзе праз прыкрасць, праз пракляцце —
рык ільвіны —
шлях да роднасці пракласці
мы павінны...»

Айчыннае, як і спрадвечнае, выяўлялася ў іншых вымярэннях: у трывалых спрадвечных традыцыях. Сонцадайнае Купалле, як і ўсё сакральнае, што мае культура, на працягу тысячагоддзяў зноў запаліла во-

гненную кветку памяці беларусаў, здэра каросту абрыдлага жыцця і ператварыла дзень летняга сонцастаяння ў чаканні музычнага ззяння. Самых светлых гэта ратуе ад самазнішчэння. Прыхаваны да пары сэнс знакавай сінкрэтычнай культуры зачароўвае архаічнасцю, адкрываецца, і, урэшце, укараняецца самадастатковай субстанцыяй, перапёлчым гняздэчкам, «...бо на сэрцы маю путы і з народамі імі скуты...»

Купалле — свята надзвычайнай прыцягальнасці і хараства. Буянне разнаквецца. Купальскі дзень — уздым і росквіт, жывое дыханне зямлі, паветра, вады, агню...

Невядомае робіцца знаёмым. «Адтуль», што аднекуль: ад — туліна... У наканаваны час прыходзіць і сыходзіць. Як дзень і ноч. Як Месяц і Зара. Як нараджэнне і збавенне. Па касмічных сходах.

Кожнае лета купальскае ноч дае магчымасць вярнуцца да сябе. Безліч песень! «...у нас песень, колькі рыб у Немне...». Безліч танцаў-карагодаў! Птушкі абвясчаюць надыход. Зямля звяніць і радуецца, гудзіць гудамі, звяніць бомамі, пульсуюць бубновымі рытмамі.

Сонца інакшае. Гаі, нібы купальскія агні. Вада — жывая. Купалле ў метафарах і сімвалах. Новае «цеста» наступных гукаў, слоў, назбіраных галасоў і рытмаў.

Віры купальскай дзеі — няўлоўная энергія — даланей не спыніш, жменняў не возьмеш, паглынае, люляе, «носіць на руках», не дае прапасці...

Стракатасць і разнастайнасць гудбаў ствараюць ні на што не падобны працяглы цуд. Імгненне робіцца непаўторным і запамінальным. Музыка свята доўга вісіць у паветры. Яе ўздзеянне, хай сабе і абертанавае, доўга памятаюць палі і гаі, сцежкі і гасцінцы, вёскі і мястэчкі, плошчы і скверы вялікіх гарадоў, па якіх шпацыруюць маленькія і дарослыя беларусы.

У любым выпадку, «дзе грае музыка, сеньора, там не можа быць нічога благага!» (Санча Панса)

Адметнасць XVIII стагоддзя — мода на паркі і аркестры. Паркі паўсталі з рэнесансных садоў. Аркестры, тэатры, капэлы — вынік заможнасці і прагі да асветы арыстакратыі — не дзіва для сядзіб Вялікага Княства Літоўскага.

XVIII стагоддзе — эпоха забаў, асамблей, маскарадаў. Аркестроўка ўласнага жыцця. Слоніўскі аркестр Міхала Казіміра Агінскага ажыццявіў адну з першых прэм'ер аратарыі «Стварэнне свету» Ёзафа Гайдна, сябра Казіміра Агінскага. Слоніўскі аркестр пераўзыходзіць па колькасці і не саступае па якасці славы мангей-мскі. У той час, калі Моцарт захоплена слухае аркестр мангеймскіх музыкантаў, у шыкоўным, шляхетным, заможным Слоніме на велізарнай сцэне з адмысловай сцэнічнай машынерыяй звычайная драўляная сцена ператвараецца ў сцэну-карабель. На ёй ажыццявіцца пастаноўка 60 опер, 18 балетаў, тры музычныя камедыі, 253 сімфоніі і безліч паланезаў, маршаў, дывертысмент-аў, уверцюр. На любы густ. У любым жанры. Паркавыя аркады ўздымаюцца ў неба такой вышыні, што пад імі праплываць караблі з добра аснашчанай сцэнай і партэрам. Музыка на вадзе. (Гендэль!) Опера на вадзе! Навокалле гучыць, стракоча, здзіўляе!

Нечаканае спалучэнне тэмбраў здзівіць запрошанага гасця: на алеях парку горскія валынкі, паштовыя ражкі, жалейкі, валторны, трубы, цірольская пастушыная труба, габоі, флейты, кларнеты, чатыры медныя літаўры распадоўца на дуэты, трыя, квартэты. Гасця сустра-нуць німфы, багіні, Пан з флейтай, птушкалоўка, гатовая падараваць вам любую птушку, каб вы з радасцю маглі вызваліць яе з клеткі. На арганізава-ным «венецкім кірмашы» кожная дванацятая гандлярка прапануе вам адзін з мноства музычных інструмен-таў, на якіх сама ж і грае, дэманструючы іх тэмбральныя асаблівасці.

Зімой у палацах, летнімі вечарамі ў вялікакняскім паветры музыка гучыць паўсюдна. Аркестры маленькія і вялікія цешаць няспыннымі маршамі, полькамі-баламуткамі, серэнадамі, кадрылямі і кантрдансамі, парушаюць цішыню старых дубоў і таполяў, чырвоных карасёў у сажалках. Барочнай пампэзнасцю «грашаць» усе. Выска-кародства дае шанц набыць тытул творцы. Устойлівасць, упарадкаванасць, небяспека — лепшыя ўмовы для стварэння духоўнага асяроддзя.

Пазней класіцызм прыцягне эле-гантны і празрысты стыль пейзаж-ных паркаў, а час рамантызму надасць глыбіню самотным роздумам, падоў-жаную задуменнасць інтымным шпа-цырам і музычным экспромтам. Час мяняецца, і музыка суправаджае тыя змены: «музыка, як феномен, дадзена нам выключна для ўпарадкавання рэчаў, пераважна паміж чалавекам і часам» (І.Стравінскі).

Музыка лета, аздобіўшы сабой прастору, плыве ў паветры, перамяшчаючыся між аб'ёкамі з музы-кай Ружанскага палаца Салегаў, Гарадзенскага тэатра Тызенгаўза, Свіслацкага Тышкевічаў, Нясвіжскага і Слуцкага Радзівілаў. Адгучаўшы, асядае на драўляных паліцах магнэцік бібліятэк тугімі скруткамі аркестра-вых партый і партытур. Час працуе над партытурамі, надаючы ім статус каштоўных рукапісаў, ператвараючы іх у гісторыю і нацыянальны гонар.

Яна ляціць, гучыць, музыкай летняга сонца, нат-хнёная арыстакратычным імператывам — ства-раць добраўпарадкаваны квітнеючы край. І недзе ў паў-зе, паміж гучаннем, Міхал Казімір Агінскі зноў разва-жае над ідэяй арыгінальнага ўладкавання культурнага асяроддзя, Міхал Клеафас Агінскі распрацоўвае стратэ-гію перамоў з Напалеонам аб адраджэнні Вялікага Кня-ства Літоўскага, а Антоні Тызенгаўз плануе эканамічны ўздым Рэчы Паспалітай. Інтэлектуальная гульня, эстэ-кая забаўка, узаемаабумоўленая эвалюцыя, дзе кожны рухае і развівае з'яву, уплывае на рэчаіснасць і мяняе яго. У дачыненні адзін да другога — нейкі мост, пасрэд-нік, стасункаваць. І захапляльная гульня, дзе няма ні пераможцаў, ні паразы. Час спыняецца. Прыпыняе яго музыка. «Гучанне музыкі ловіць і згортвае час так, як чалавек ловіць і згортвае тканіну, якую раздзімае вецер...»

Гісторыя не ласкавая да беларусаў: «...на шлагбаумі мёртвыя пасякалі жывыя бярозы, на шпірутан-ны гнуткія запаветныя вербы звялі...». Неласкавай, бязлітаснай была інтэрпрэтацыя гэтай гісторыі. Страчанае аблічча — з'ява часовая. Ды і не страча-нае яно: часова захінутае шараговай, банальнай ма-савасцю.

Усяго толькі расчысіць месца. Як прыбраць ква-тэру, лішняе — на сметнік. Трава пераможа асфальт. Чыстае памкненне пераможа карыслівыя разлікі. Эк-зістэнцыя не страчвае ўніверсальнасці. Палымнеюць агнём даўнія ідэі. Чыстае, высокае, годнае не пакры-ваецца пылам. Рэальнасць выдае сябе як сума з'яў і набывае сэнс.

Традыцыя — стваральнае поле. Час спынены для гучання музыкі. Якім бы жажлівым ні быў гэты свет, не спыніць памкнення ператвараць грубую матэрыю ў чысты дух. Душа, народжаная святлом, зацята і ўдумліва тчэ тканіну, набіраючы ніту за нітай, плячэ кошык, гнучы непадатлівую лазу, штодзённа заплятае і расплятае косы, так падобныя на хвалі-стую і хвалючую, плынную, густую музыку летняга сонца.

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

ЧЫРВОНЫ БЕРАГ

Пачну з мясцовай легенды. Пытаюся: «Чаму так завецца ваша вёска? Мабыць, другая раней назва была, а гэтая за савецкім часам з'явілася?».

— Не, — адказваюць мясцовыя жыхары. — Колькі вёска існуе, столькі і назва ў яе такая, родная гэта назва. А чырвоны бераг — значыць, прыгожы. Сад тут у нас вельмі даўно рос — прыгажэйшага за яго не было. Пасадзіў яго мясцовы каваль для багатай паненкі, імкнуўся такім чынам на сябе ды на сваё каханне звярнуць яе ўвагу. Казалі, што вельмі ганарлівая была.

— І чым гісторыя скончылася? — пытаюся.

— А тым, што памёр каваль, пасадзіўшы апошнія дрэўца. І пахавалі яго ў садзе. А паненка са сваёй ганарлівасцю ды з багатым пасагам так усё жыццё і пражыла ў адзіноце. Шкада, ведаеш, іх абодвух. А можа, гэтая гісторыя была ім для навукі... Хоць дзівоснага саду ўжо няма, але ж мясціны нашы — прыгажосці яшчэ той! Толькі не спяшайся, павольна разглядай, дробязі не прамінай. А то прыляцяць, фота шчоўк ды назад у машыны. Ці так глядзець трэба? А спытаеш, чаму, у адказ чуеш адно: часу няма. А дзе яны гэты час згубілі, куды падзелі...

Хацелася дагнаць суразмоўцу, спыніць, запэўніць, што я не з іх ліку. Не дагнаў, пасаромеўся. І я іншы раз лячу як ашалелы. І паабяцаў сабе, што менавіта сёння буду ўсё глядзець як мага павольна і захапляцца ўбачаным.

...Па адных звестках, гэтыя мясціны ў гістарычных летапісах вядомыя з 1528 года. Другія, больш старажытныя крыніцы, сцвярджаюць, што Чырвоны Бераг (цяпер Жлобінскі раён) існаваў як паселішча яшчэ з самага пачатку XIV стагоддзя ў складзе зямель Рэчыцкага павета Мінскага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага. Гаспадарылі на гэтых землях розныя ўладальнікі. Сярод іх былі роды Зінкевічаў, Салтанаў, Варанецкіх...

Вялікія, непамерныя страты панеслі гарады нашы і мястэчкі падчас вайны з Масквіяй (1654—1657). Ператварылася ў попел і паселішча Чырвоны Бераг. Адраджацца пачало толькі праз некалькі стагоддзяў. Пасля падаўлення паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага ў 1866 годзе тут гаспадарыць расійскі палкоўнік Багародскі, а з 1877-га — новы ўладальнік, генерал-маёр Гатоўскі. Пасля яго смерці ўся маёмасць перайшла дачцэ Марыі, а потым — яе мужу Вікенцію Паклеўскаму-Козел.

Той непараўнальны архітэктурны цуд, дзеля якога я наладзіў чарговую вандроўку, з'явіўся тут у сярэдзіне 1893 года. Будаваўся гэты велічны палац з цэглы ў вельмі

выразных рысах эклектычнага стылю, у якім па-майстэрску спалучаюцца рысы неаготыкі, рэнесансу і мадэрну. Кіраваў будоўляй малады, але ўжо вядомы і таленавіты архітэктар Віктар Шротэр. Калі яшчэ пра стылі, якія можна без цяжкасці знайсці і ў вонкавым дэкоры, і ў афармленні амаль сарака пакояў, то іх набіраецца столькі, што можна толькі па гэтай тэме на цэлы дзень ладзіць тэматычную вандроўку.

І сапраўды, згаданую асаблівасць можна пабачыць на здымках. Была іх неверагодная колькасць, але ні адзін не паўтарыў папярэдні, — настолькі гэты архітэктурны помнік разнастайны ў афармленні. Абавязкова трэба выдзеліць добрую частку часу на агляд залаў і пакояў палаца. Багатым дэкорам уразяць каміны, сцены ды столі са шматлікай аб'ёмнай ляпнінай, якая месцамі нават нечакана здзіўляе арабскімі матывамі.

Калі зацікавіцца старымі здымкамі сядзібы і самога палаца, адразу можна заўважыць, што дрэвы, якія былі высаджаны пры закладцы старога парку, яшчэ не настолькі вялікія, каб перакрываць, скрадваць велічны сілуэт будынка палаца. Яго адлюстраванне ў ціхіх водах невялікай маляўнічай рэчкі Добысны было поўным, з усімі дробязямі. Цяпер справа іншая: парк, які разлёгся на берагах ракі на дзесяці гектарах, хавае дзівосны будынак, ахінае яго сваімі галінамі, як быццам раўнуе да ўсяго навакольнага свету.

Адразу бачна, што ландшафтны архітэктар Францішак Шаніёр глядзеў на перспектыву, таленавіта прадугледжваючы ўсе асаблівасці наваколля: выгібы ракі, напрамак алей і відавых паляў. Каб сёння мы з такой асалодай успрымалі гэты «англійскі парк» пейзажнага тыпу, казачны палац пад вершалінамі яго дрэў, люстэрка няспешна бягу-чай побач Добысны.

І сапраўды, чым павольней блукаеш па сцежках парку, па берагах рэчкі, падыходзіш і зноў на нейкі час пакідаеш сцены палаца, тым ясней разумееш і заўважаеш больш тых разнастайных, такіх мілых дробязей, якія лёгка пераўтвараюць асяроддзе вакол цябе ў чароўны, нават фантастычны свет.

Падчас двух сусветных войнаў пашчасціла і самому палацу, і яго гаспадарчым пабудовам, нават парку быць не пашкоджанымі. Таму ў нас ёсць выдатная магчымасць убачыць побач з палацам цікавы флігель, які захаваўся без значных перабудоў, шматлікія гаспадарчыя пабудовы ў стылі неаготыкі, агароджу вакол сядзібы з арыгінальнай узной брамай, узведзенай у псеўдагатычным стылі.

Добра, што ўсё так захавалася, добра, што так выдатна папрацавалі рэстаўратары і будаўнікі, але не след спыняцца на дасягнутым. Столькі неацэнных архітэктурных помнікаў у руінах чакае нашых рук, нашай працы. Час і надвор'е даўно ім не сябры. Вельмі хацелася б, каб мы сталі іх сябрамі і нават абаронцамі.

Выходзіць з 1932 года

ЛМ Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
28.06.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1454

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 2113
Д123456789101112
М123456789101112
Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацый.